

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО**

∨ *Аналіз сучасного законодавства
про державну зраду*

- **УКРАЇНА У ФОКУСІ
ІНОЗЕМНИХ ЗМІ**

∨ *Огляд ключових тем інформаційного поля*

№ 15 (257) СЕРПЕНЬ 2023

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 15 (257) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

В. Зеленський підписав Закон України
щодо обмеження змін до держбюджету 3
Президент України підписав Закон України,
яким прийнято зміни, що виводять «з тіні»
обробіток земель постійних користувачів 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.

Аналіз сучасного законодавства
про державну зраду 4

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

Огляд ключових тем інформаційного поля
(17–30 липня 2023 р.)..... 17
Інфографічна візуалізація ключових тем
інформаційного поля (1–31 липня 2023 р.) ... 23

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 29

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

В. Зеленський підписав Закон України щодо обмеження змін до держбюджету

Президент України В. Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення передбачуваності бюджетної політики та посилення боргової стійкості». На прийнятті цього документа наполягав Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Законопроект № 9346-1д повернуто до Верховної Ради України з підписом Глави держави 18 серпня, повідомляється на сайті парламенту.

Серед іншого, він передбачає:

– відновлення передбачених ст. 52 Бюджетного кодексу України умов внесення змін до Закону про державний бюджет, залишивши лише необмежене право на перегляд видатків сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану;

– необхідність позитивного висновку Мінфіну для внесення змін до Закону про державний бюджет;

– відновлення з 1 січня 2024 р. середньострокового бюджетного планування (ухвалення Бюджетної декларації);

– відновлення у поточному році розробки Стратегії управління державним боргом;

– передбачено, що у 2023–2028 рр. граничний обсяг державних гарантій, які надаються за рішеннями Кабінету Міністрів України, не може перевищувати 3 % планових доходів загального фонду державного бюджету, а граничний обсяг державних гарантій, які надаються на підставі міжнародних договорів, визначатиметься Законом про державний бюджет (*Суспільне Новину (<https://suspilne.media/554093-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-obmezenna-zmin-do-derzbudzetu/>). – 2023. – 18.08*).

Президент України підписав Закон України, яким прийнято зміни, що виводять «з тіні» обробіток земель постійних користувачів

Президентом України 30 серпня 2023 р. підписано Закон України (реєстр. № 7588) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель фізичними особами та суб'єктами державного сектору економіки».

Метою цього законопроекту є підвищення ефективності використання одного з найцінніших ресурсів громад – землі сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних підприємств, установ, організацій, закладів освіти, задля формування законодавчих передумов для подолання існуючих загроз нашої продовольчої безпеки.

Основними положенням Закону визначено передавати в оренду для сільськогосподарського використання на конкурентних засадах (земельних торгах) земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які перебувають у постійному користуванні державних підприємств, установ, організацій, закладів освіти та тимчасово не використовуються ними у сільськогосподарській науково-дослідній та навчальній діяльності.

Зокрема, підлягатимуть передачі в оренду:

– земельні ділянки, які є предметом укладених зазначеними постійними землекористувачами господарських договорів про спільну діяльність, про спільний обробіток

земель, про інвестиційну діяльність, про організацію проведення сільськогосподарських робіт, договорів підряду, поставки та інших договорів з метою одержання прибутку;

– земельні ділянки, які тимчасово не використовуються для проведення досліджень у зв'язку з необхідністю додержання вимог просторової ізоляції посівів оригінального, елітного, сертифікованого насіння та садивного матеріалу плодкових культур і винограду.

Законом передбачається:

– передача земельних ділянок в оренду на підставі рішень уповноважених органів управління державними підприємствами, установами, організаціями, закладами освіти, у постійному користуванні яких перебувають державні сільськогосподарські землі;

– визнання невід'ємною складовою цих рішень переліків земельних ділянок, які передаватимуться в оренду;

– погодження зазначених рішень Міністерством аграрної політики та продовольства України;

– виключно конкурентний порядок передачі земельних ділянок в оренду – земельні торги у формі аукціону, що проводяться відповідно до глави 21 Земельного кодексу України;

– встановлення мінімального стартового розміру річної орендної плати за такі ділянки на рівні 12 % їх нормативної грошової оцінки;

– затвердження зазначеним міністерством типової форми договору оренди земельної

ділянки, який укладатиметься з переможцем земельних торгів;

– укладення постійними користувачами договорів оренди земельних ділянок за дозволом (згодою) їх уповноважених органів управління;

– передача земельних ділянок в оренду без припинення права постійного користування ними та без вилучення їх у постійних користувачів, а також без зміни цільового призначення таких ділянок.

Визначено особливі умови оренди таких земельних ділянок:

– строк оренди – від 7 до 10 років;

– заборона суборенди, поновлення договору оренди, застави права оренди;

– відсутність переважного права орендаря на отримання такої земельної ділянки у власність та на укладення договору оренди землі на новий строк, а також права на відшкодування витрат на поліпшення орендованої ділянки при розірванні договору оренди постійним землекористувачем.

Також передбачається спрямування частини орендної плати постійним землекористувачам, їх уповноваженим органам управління для використання, зокрема на проведення науково-дослідної і навчальної діяльності та розширення матеріально-технічної бази (*Асоціація міст України (<https://auc.org.ua/novyna/prezydent-pidpysav-zakon-yakym-pryunyato-zminy-shcho-vyvodyat-z-tini-obrobitek-zemel>). – 2023. – 1.09).*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Аналіз сучасного законодавства про державну зраду

Державна зрада здавна вважалася найтяжчим з усіх злочинів. Розглянемо, що являє собою правовий концепт державної зради в українському та зарубіжному правозастосуванні.

Згідно Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Державна зрада – це діяння,

умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або

їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України» (ст. 111 КК України).

Важливо відмітити, що державна зрада може проявлятися у трьох формах:

Перша – перехід на бік ворога. Але лише у двох випадках – в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту.

Друга – шпигунство, передача іншій державі або іноземній організації державної таємниці.

Третя – допомога в проведенні підривної діяльності проти України. Ідеться про заклики до зміни влади, зрив важливих міжнародних переговорів, розпалювання сепаратистських настроїв.

Можна стверджувати, що державна зрада є одним із злочинів проти основ національної безпеки України. На сьогодні одним з пріоритетних напрямів політики України є протидія та запобігання цьому злочину. Якщо до 2014 р. ст. 111 КК України судами майже не застосовувалася, то з анексією Криму і згодом після повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України, а особливо в останній час питання якості закону набуло важливого значення. Тому з метою посилення кримінальної відповідальності за правопорушення проти національної безпеки України в умовах воєнного стану було внесено ряд змін і доповнень до Кримінального кодексу України. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» КК України доповнено ст.ст. 86, 111 та 113.

Зокрема, у ст. 86 КК України законодавець доповнив перелік осіб, котрі не можуть бути повністю звільнені на підставі Закону України «Про амністію»: «Особи, визнані винними у вчиненні державної зради, диверсії... не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання». При цьому звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив

органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання.

Змінами у ст. 111 КК України запроваджено покарання за державну зраду у вигляді 15 років в'язниці або довічного позбавлення волі з конфіскацією майна. Досі ж за держзраду карали позбавленням волі на строк від 12 до 15 років (з конфіскацією майна чи без неї).

Окрім цього, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» в КК України криміналізовано колабораційну діяльність. Колабораційна діяльність за ст. 111-1 КК України визначається як «публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України». У новій версії КК України від 2022 р. законодавець вже визначив багатоманітні можливі прояви об'єктивної сторони такого складу злочину, як колабораційна діяльність. А саме: 1) публічне заперечення збройної агресії; 2) публічні заклики до співпраці з державою-агресором; 3) пропаганда у закладах освіти, добровільне зайняття посад, передача матеріальних ресурсів формуванням держави-агресора; 4) організація та проведення заходів політичного характеру; 5) інформаційна співпраця тощо. За це кримінальне правопорушення передбачено позбавлення волі від 10 до 15 років, а також позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у строк позбавлення волі. Крім того, для них буде закритий доступ до військової служби та допуск до державної таємниці.

Зміни КК України у ст. 113 стосуються максимального покарання за вчинення

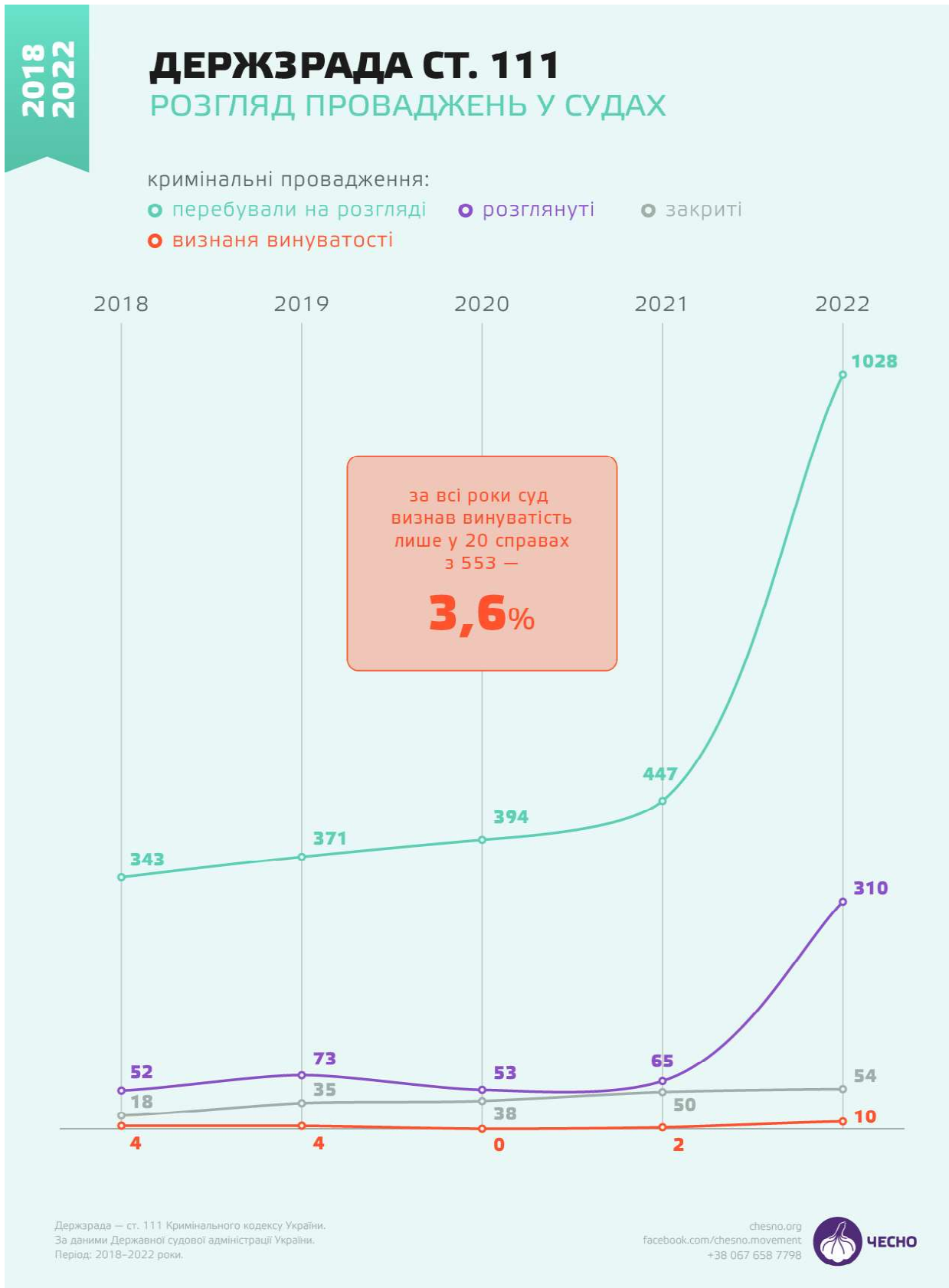
диверсій в умовах воєнного стану чи збройного конфлікту: позбавлення волі на 15 років або довічне позбавлення волі з конфіскацією майна. Очікується, що головним результатом ухвалення таких змін стане запровадження максимального та справедливого покарання тих українців, які в умовах воєнного стану вчинять державну зраду або диверсію на території України.

Як було сказано вище, до 2014 р. статтю щодо держзради в Україні застосовували вкрай рідко і скільки вироків було до 2003 р., достеменно невідомо. За період з 2003 по 2013 рр. у законну силу вступили чотири вирокі за держзраду, зокрема було засуджено двох військових.

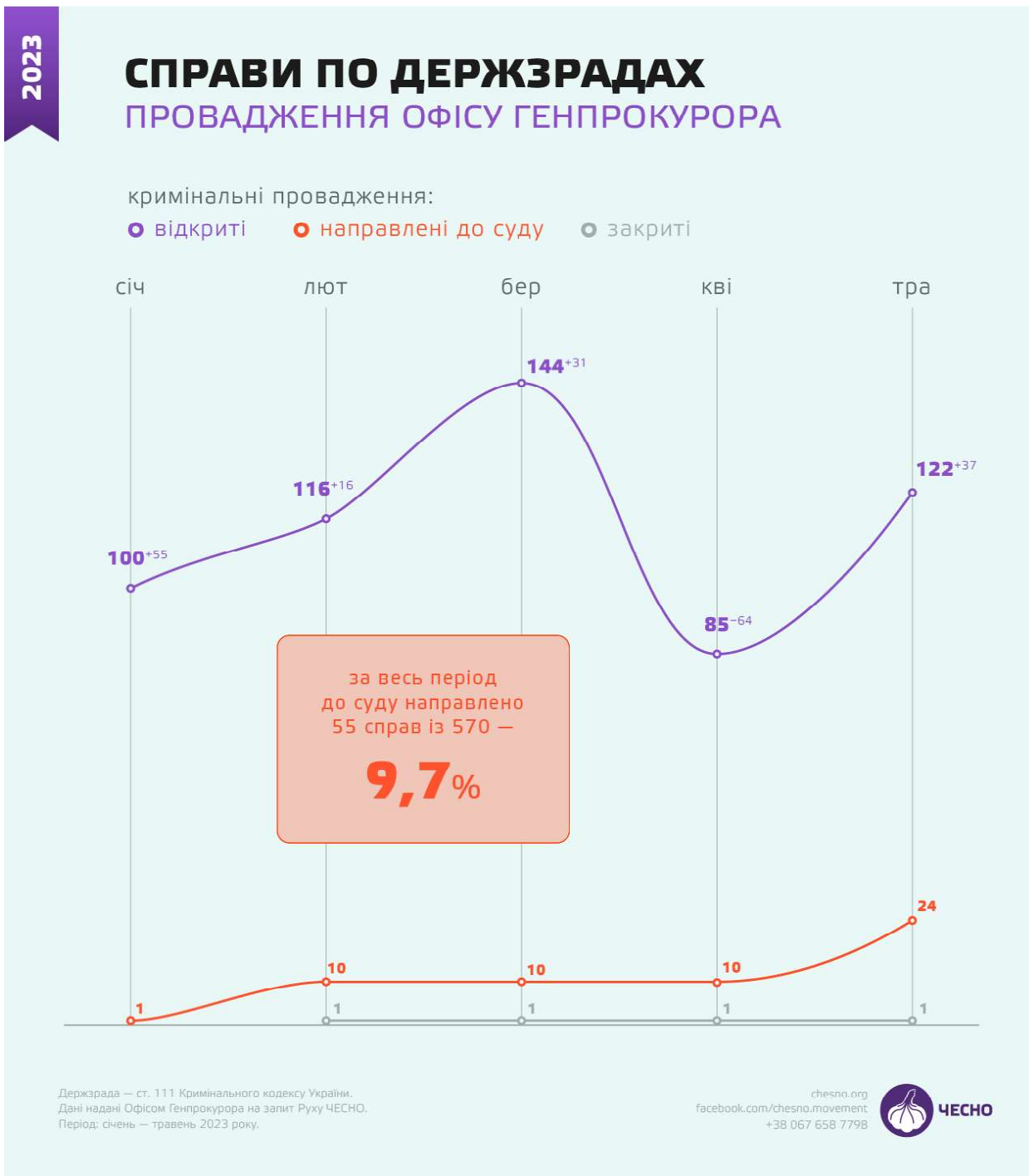
А от уже після окупації Криму українські правоохоронці порушили сотні кримінальних проваджень щодо державної зради. Поступово у списку зрадників з'явилися прізвища не тільки рядових громадян, а й топ-чиновників, зокрема, за звітними даними Офісу Генерального прокурора України динаміка спрямування обвинувальних актів за ст. 111 КК України в суд була наступною: у 2013 р. не було жодного акту, 2014 р. їх було вісім, у 2015 р. – сім, у 2016 р. – 50, у 2017 р. – 13, у 2018 р. – 12, у 2019 р. – 11, у 2020 р. – 81, з січня 2021 р. по жовтень 2021 р. – 64 обвинувальних актів (URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo#).

Проте найбільше справ по державній зраді було відкрито в перші місяці повномасштабного військового вторгнення РФ на територію України. Офіс Генпрокурора України протягом 2022 р. відкрив понад 6000 проваджень за статтями «державна зрада» та «колабораційна діяльність». Водночас лише близько 15 % справ передано до суду. Такі дані опублікував Рух ЧЕСНО, отримавши їх у відповідь на запити до Офісу Генпрокурора України. Загалом за січень–грудень 2022 р. відкрили 2046 справи, що у 2,3 рази більше ніж загалом за 2013–2021 рр. 309 справ передано до суду (URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/prokuratura-povidomila-skilki-u-2022-rotsi-vidkrito-sprav-za-faktom-derzhzradi-ta-kolaborantstva-902938.html>).

За січень–травень 2023 р. Офіс Генпрокурора України відкрив понад 2300 проваджень за статтями «державна зрада» та «колабораційна діяльність». Водночас лише близько 11 % справ передано до суду. Найбільше справ по державній зраді було відкрито в березні – 144. Загалом із січня по травень 2023 р. відкрили 570 справ, з них 55 передано до суду. Щодо колабораційної діяльності відкрито 1745 справ, 213 передано до суду. За інформацією Державної судової адміністрації України, статистичні дані будуть лише за підсумками 2023 р. (URL: <https://glavcom.ua/country/criminal/u-2023-rotsi-prokuratura-vidkrila-ponad-2-tis-sprav-pro-derzhzradu-ta-kolaboratsionizm-935848.html>).

Інформаційне агентство «Главком»
(URL: <https://glavcom.ua/country/criminal/skilki-kolaborantiv-i-zradnikov-otrimali-obvinuvalni-viroki-sumna-statistika-910165.html>)

Інформаційне агентство «Главком»
(URL: <https://glavcom.ua/country/criminal/u-2023-rotsi-prokuratura-vidkrila-ponad-2-tis-sprav-pro-derzhzradu-ta-kolaboratsionizm-935848.html>)

Станом на травень 2023 р., як повідомляє ТСН.ua з посиланням на ДБР, в Україні перевіряються 1734 людини на причетність до держзради та колаборційної діяльності. «Серед фігурантів є службовці середньої ланки, є висопосадовці, є народні депутати. Паралельно ведеться робота з людьми, які підозрюються у можливій співпраці з державою-агресором. Вони постійно перевіряються. Якщо у слідчого виникає підозра, що така людина може бути агентом, то починається перевірка на поліграфі, з такими людьми починають тісніше працювати правоохоронні органи. Щомісяця перевіряється понад 1 тис. осіб», – повідомила в коментарі для ТСН.ua радник з комунікацій ДБР Т. Сапьян.

Своєю чергою, речник СБУ А. Дехтяренко повідомив наступне: «Що стосується статті “Держзрада”, то є 700 осіб, які за матеріалами СБУ отримали підозру. Відносно них зібрана відповідна доказова база, яка дозволила прокурорам санкціонувати видачу підозри».

Як прогнозує асоційований партнер АО «Скляренко, Сидоренко та партнери» А. Тригуб: «Сьогодні це чутлива категорія справ і їх кількість лише зростатиме з часом. Можна вже прогнозувати, що будуть звернення до ЄСПЛ і негативні рішення за цими скаргами, які потягнуть репутаційні втрати для України. Саме тому існує потреба у бездоганному розслідуванні злочинів, без істотних порушень прав особи».

Однак юрист-міжнародник, директор «Української правової консультативної групи» Н. Волкова припускає, що велика кількість проваджень щодо держзради і одиниці вироків свідчить про те, що українські правоохоронці готують недостатньо обґрунтовані звинувачення. Вона нагадує, що держзрада – серйозний злочин і аргументи мають бути переконливими. Цю статтю вкрай рідко використовують у демократичних країнах. Приміром, у США, аби не було зловживань, держзраду описали у Конституції США. Там нікого не можна засудити за зраду, доки такий вчинок не засвідчать два свідки або сам обвинувачений не визнає вину на відкритому засіданні суду. Вона зазначає, що: «Стаття держзрада має дуже вузьке застосування, і швидше є політичною,

тому у країнах, де серйозно ставляться до верховенства права і зокрема до забезпечення права на справедливий суд, дуже рідко вона застосовується. Якщо ж застосовувати широко – відкриваються можливості для зловживань», – стверджує Н. Волкова. Попри те, що порівняння правової практики країни, що 10 років перебуває в активному конфлікті з державою, що за останнє століття не мала досвіду військового вторгнення, видається дещо нерелевантним, варто все ж відзначити такого роду скептицизм правників.

Вважаємо також корисним звернутись до накопиченого досвіду у застосуванні кримінального законодавства зарубіжних країн з цього питання.

Зокрема, в епоху становлення державності США питання держзради було настільки актуальним, що його визначення було включено безпосередньо до Конституції США: державною зрадою США вважається лише ведення війни проти них або приєднання до їхніх ворогів і надання останнім допомоги та сприяння. Жодна особа не може бути засуджена за державну зраду інакше як на підставі показань двох свідків про одне і те ж саме вчинення злочину або свого особистого визнання у злочині на відкритому засіданні суду. Конгрес наділяється повноваженнями встановлення покарання за державну зраду, але визнання винним у зраді не тягне позбавлення всіх прав чи конфіскації майна інакше, як при житті винної особи» (розд. 3 ст. 3 Конституції США).

Окрім Конституції в США, злочини проти держави регулюється, також, Федеральним КК (розд. 18 Зводу законів США).

Як і в багатьох інших країнах, в США злочини проти держави – це одні з найтяжчих злочинів, і за новим законодавством за їх вчинення передбачаються дуже суворі покарання, аж до довічного позбавлення волі та страти.

При цьому, слід відмітити, що вчинок може бути кваліфікованим як державна зрада незалежно від того, чи є особа громадянином США чи ні. Також законодавець зазначає, що відповідальність за скоєння цього злочину може бути як на території США, так і за їх межами.

Державна зрада в США характеризується такими діями: заклики до військових дій проти США; приєднання чи надання допомоги/підтримки ворогам США. Як покарання за подібні дії може бути призначена або смертна кара, або позбавлення волі на строк до п'яти років зі штрафом до 10 тис. дол., а також позбавлення права обіймати державну посаду в США.

Проте, важливо відмітити, що у скоєнні державної зради в США потрібен прямий умисел злочинця. Тому незалежно від заподіяної державі шкоди вчинок, який тільки за збігом обставин сприяв ворогам США, не визнаватиметься державною зрадою.

Крім того, відповідно до § 2382 розд. 18 Зводу законів США, також кримінально карається приховування інформації про державну зраду. За цей злочин може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до семи років зі штрафом до 250 тис. дол. або без такого.

Разом з тим, за законами США, підбурювання до державної зради карається нарівні з самою державною зрадою.

До складу злочину держзради в США належить і звільнення військовополоненого, що утримується в США, а також особи, які вже інтерновані або підлягають інтернуванню як ворожий іноземець стосовно США, будь-якого з його союзників, так само як і підбурювання, надання фінансової допомоги, притулку, приховування, захисту кореспонденції, іншої інформації або будь-якої іншої допомоги після втечі таких осіб. Відповідно до § 757 розд. 18 Зводу законів США, дане діяння карається штрафом у розмірі до 250 тис. дол. та (або) позбавленням волі на строк до 10 років.

Важливо відзначити, що конкретні деталі щодо покарання за зраду можуть змінюватися залежно від законодавства окремих штатів або залежно від окремих судових рішень.

У кримінальному законодавстві *Федеративної Республіки Німеччина* слово «зрада» зустрічається в найменуваннях трьох груп злочинів, які містяться у главах I та II Особливої частини КК Німеччини.

Перша група, що позначається словом *der Friedensverrat* («зрада справі миру»), включає такі

злочини, як підготовка агресивної війни (§ 80) і підбурювання до агресивної війни (§ 80a).

Друга група злочинів проти держави називається *Hochverrat*, що в буквальному перекладі означає «висока зрада», однак, у контексті відповідних кримінальних діянь більш правильно розуміти це слово як «вища зрада», «особливо важлива зрада» або «особливо небезпечна зрада». Також можна перекласти цей вираз як «верховна зрада». Нині у Німеччині «верховна зрада» розуміється як скоєння злочину проти влади, здійснюване з політичних мотивів. Тобто даного виду зрада це зазіхання не на якусь правлячу особу, а на основи державної влади в цілому.

У §§ глави II «Верховна зрада» Особливої частини КК ФРН передбачено кілька видів злочинів. Так, у § 81 ідеться про верховну зраду Федеративній Республіці Німеччина через здійснення альтернативних дій, що супроводжуються насильством або загрозою його застосування, спрямованих на порушення цілісності ФРН або зміну конституційного ладу, встановленого Основним законом ФРН. Такі посягання караються довічним позбавленням волі чи позбавленням волі терміном щонайменше 10 років (при максимумі позбавлення волі КК Німеччини 15 років). У менш тяжких випадках призначається покарання у вигляді позбавлення волі на строк від одного до 10 років.

У § 82 КК ФРН передбачено відповідальність за верховну зраду не державі загалом, а одній і її федеральній землі. Цей злочин утворюють дії, скоєні з насильством чи з загрозою застосування насильства, вчинені задля приєднання території однієї федеральної землі цілком чи частково до іншої федеральної землі всередині ФРН, і на відділення від федеральної землі частини її території, зміна конституційного ладу, що ґрунтується на конституції федеральної землі. Ці суспільно небезпечні дії караються позбавленням волі на строк від одного до 10 років, а в менш тяжких випадках – позбавленням волі на строк від шести місяців до п'яти років.

§ 83 КК ФРН включає два основних складу злочину, що містять ознаки підготовчої діяльності до наступної зради ФРН або будь-якої із її федеральних земель. В абз. 1 § 83

передбачена відповідальність за підготовку акції верховної зради проти Федерації, що карається позбавленням волі від одного року до 10 років, у менш тяжких випадках – позбавленням волі від одного року до п'яти років, а в абз. 2 – за ті ж дії, вчинені проти федеральної землі, покарання позбавленням волі на строк від трьох місяців до п'яти років.

Розділ II Особливої частини КК ФРН зветься *Landesverrat und Gefährdung der auBeren Sicherheit*, що буквально перекладається як «Зрада країні та створення загрози зовнішній безпеці». У §§ 93–101а цього розділу КК ФРН містяться положення, які найбільш близькі до понять «державна зрада», «шпигунство», «незаконне отримання відомостей, що становлять державну таємницю» та «розголошення державної таємниці». Як бачимо, тут використовується третє позначення зазіхань, що стосуються зради, за допомогою слова *Landesverrat*, що буквально означає «зрада країні».

У § 101 УК ФРН передбачені додаткові кримінально-правові наслідки у вигляді можливого доповнення покарання за держзраду у вигляді позбавлення права займати публічні посади, користуватися правами, отриманими в результаті публічних виборів, право публічно вибирати або голосувати.

У *Великій Британії* кримінальна відповідальність за державну зраду встановлена не у Кримінальному кодексі, а в різних законодавчих актах та частково в нормах загального права.

Загалом, законодавча регламентація відповідальності за держзраду була вперше розроблена у виданні Закону про державну зраду 1351 р. Цей Закон був прийнятий парламентом Англії і законодавчо кодифікував норми загального права про зраду, що сформувався на той час. У Великій Британії цей Закон, із суттєвими змінами, є чинним і донині. Згідно законодавства Великобританії особа винна у державній зраді, якщо вона здійснює дії, пов'язані з планами смерті суверена чи членів його сім'ї; канцлера, головного скарбника або королівських суддів, які перебувають під час виконання обов'язків; насильством над членами родини суверена; веденням війни проти короля

в його королівстві, приєднанням до його ворогів, наданням їм допомоги чи послуг у його королівстві або деінде; переходом на бік ворогів короля шляхом надання їм допомоги чи сприяння королівстві чи іншому місці. Закон також включав дві статті, які визнавали зрадою підробку великого або малого королівського друку, а також грошей, що їх випускає король, проте ці злочини згодом були віднесені до групи фелоній. Попри очевидну архаїчність формулювань, Закон досить дієвий і застосовний і на сучасному етапі. До речі, останній раз він використовувався в Сполученому Королівстві при винесенні кримінального вироку в 1945 р.

Найважливішою особливістю *австралійського* кримінального законодавства про держзраду є те, що воно дотримується основ традиційного англійського права відтворює основні положення англійського Закону про державну зраду 1351 р.

Аналіз положень про кримінальну відповідальність за держзраду в Австралії доцільно розпочати з розгляду норм федерального законодавства. У федеральному законодавстві відповідальність за державну зраду встановлена в КК 1995 р. і в Законі про злочини 1914 р. До речі, до 2002 р. єдиним федеральним нормативним актом, що передбачав кримінальну відповідальність за державну зраду, був Закон про злочини 1914 р.

У 2002 р. в Австралії був прийнятий федеральний Закон про зміну законодавства про безпеку (тероризм) (*Security Legislation Amendment [Terrorism] Act 2002*), який виключив ст. 24 із Закону про злочини 1914 р. і вніс до федерального Кримінального кодексу 1995 р. новий розд. 5 «Безпека Співдружності», ч. 5.1 якої містить перелік, що встановлює кримінальну відповідальність за державну зраду. При цьому зміни Закону 2002 р. стосувалися не тільки перенесення норми про відповідальність за державну зраду із Закону про злочини 1914 р. до КК, а й введенням гендерно-нейтрального, інклюзивного позначення монарха – «суверен» (*Sovereign*), – замість «король» (*King*), як було раніше.

Таким чином, відповідальність за державну зраду передбачено у федеральному

Кримінальному кодексі 1995 р, а саме – ч. 1 ст. 80.1, яка відносить до даного злочину п'ять суспільно небезпечних вчинків. Окрім пунктів про заподіяння смерті та шкоди здоров'ю суверену, спадкоємцю британського престолу, дружині правлячого монарха, генерал-губернатору або прем'єр-міністру Австралії, державною зрадою є участь у війні або здійснення будь-яких підготовчих дій до участі у війні проти Австралії; підбурювання особи, яка не є австралійським громадянином, до збройної агресії проти Австралії або будь-якої території Австралії.

Кримінальну відповідальність за ці злочини може нести тільки фізична особа, а в якості покарання передбачено безальтернативне довічне позбавлення волі.

У ч. 2 ст. 80.1 прирівнюється до державної зради та встановлюється аналогічне безальтернативне покарання у вигляді довічного позбавлення волі за переховування осіб, які вчинили злочини, передбачені ч. 1, та замовчування про осіб, які готуються до їх вчинення. Кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 80.1 також можуть нести тільки фізичні особи.

Надзвичайно важливою обставиною є те, що ст. 80.1 КК 1995 р. не містить вимоги до звинуваченого у держзраді наявності громадянства Австралії.

Таким чином, на федеральному рівні кримінальна відповідальність за держзраду встановлена в Законі про злочини 1914 р. (Crimes Act 1914) (ст. 24AA–25) і в Кримінальному кодексі 1995 р. (Criminal Code Act 1995) (ст. 80.1–80.6). На рівні штатів кримінальну відповідальність за зраду встановлено в штатах: Вікторія (ст. 9А Закону про злочини 1958 р.), Тасманія (ст. 56–62 Додатка 1 до Кримінального кодексу 1924 р.), Південна Австралія (ст. 7–10А Закону про консолідацію кримінального права 1935 р.) та Новий Південний Уельс (ст. 12 Закону про злочини 1900 р.).

У таких штатах, як Західна Австралія, Квінсленд, Північна Територія та Австралійська Столична Територія, кримінальної відповідальності за зраду не передбачено.

У той же час, найбільш близьким до федерального законодавства про державну

зраду є законодавство штату Вікторія, а положення кримінального законодавства штату Тасманія є найбільш архаїчними та багато в чому відтворюють старі норми Закону Англії про зраду 1351 р.

При цьому штат Новий Південний Уельс є єдиною австралійською юрисдикцією, в якій за здійснення державної зради не встановлено довічного позбавлення волі, а передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк 25 років.

КК Канади ст. 46 (1), включає три види державної зради, що сягають корінням у законодавче визначення, дане ще нормами закону Сполученого Королівства «Про державну зраду» 1351 р. Окрім типових формулювань про замах на сюзерена, державною зрадою у Канаді вважається участь у військових діях проти Канади або у підготовці до таких дій; надання допомоги ворогові, який перебуває у стані війни з Канадою, або будь-яким збройним силам, проти яких Канада веде військові дії незалежно від того, чи знаходиться держава, якій належить цей військовий підрозділ, у стані війни з Канадою чи ні.

Узагальнюючи вищенаведене, можна дійти висновку, що всі вчинки, які входять у перелік злочинів, які складають державну зраду, враховують у першу чергу зв'язок із збройною агресією проти держави. Проте ч. 2 ст. 46 КК Канади передбачає кримінальну відповідальність, також, за використання сили або застосування насильницьких методів з метою повалення уряду Канади або однієї з її провінцій; надання беззаконних підстав представнику іншої держави відомостей військового чи наукового характеру, креслень, планів, моделей, статей, нотаток чи інших документів військового чи наукового характеру, а також, забезпечення доступу до такої інформації у разі, якщо така особа знала чи мала знати, що ця інформація може бути використана іноземною державою з метою заподіяння шкоди безпеці або обороні Канади; укладання угоди з будь-ким для здійснення наміру вчинити дії, визначені КК як державна зрада; намір вчинити будь-який із вчинків, що кваліфікується як державна зрада, та вчинення явної дії щодо

здійснення такого наміру; укладання угоди з будь-ким, про вчинення будь-якого з вчинків, передбачених у п. 2, або намір вчинити будь-яку з цих протиправних дій, якщо такий намір підтверджується вчиненням конкретної дії.

Між іншим, потрібно відзначити, що в теорії кримінального права Канади злочини проти державного устрою прийнято поділяти на основні (державна зрада і шпигунство) й додаткові, до яких законодавець відніс дії насильницького характеру, націлені на залякування федерального парламенту чи законодавчого органу провінції.

Установлене законодавцем покарання за державну зраду, у вигляді довічного ув'язнення передбачені, коли дії, з підп. 5 п. 2 ст. 46 КК Канади (див. вище), вчинені в період, перебування Канади у стані війни з іншою державою. Ті самі дії [підп. 4 і 5 ст. 46 (див. вище)], вчинені поза вказаним вище періодом, караються тюремним ув'язненням терміном до 14 років.

Кримінальне право *Австрії та Ліхтенштейну*, незважаючи на відмінності в розмірі території, в формі правління, в судовій системі та інших особливостях державного устрою, має спільне коріння та єдину основу.

Зіставлення кримінальних кодексів цих держав показує, що більшість глав і статей, що містяться в них, є ідентичними. Також можна констатувати не тільки схожість у конструюванні окремих складів злочинів, включаючи державну зраду, а й дослівне формулювання тексту законів та тотожність визначень. Наприклад, державна зрада у ст. 242 КК Австрії (242 КК Ліхтенштейну) розуміється як скоєна із застосуванням насильства чи загрозою його застосування спроба змінити Конституцію Австрійської республіки чи її федеральних земель (Конституцію князівства Ліхтенштейн) або відокремити від Австрійської республіки (князівства Ліхтенштейн) належну їй територію.

Звернемо увагу, що норми про державну зраду і шпигунство в правопорядках, що розглядаються, практично не змінюються: в Австрії зміни до відповідних статей Кримінального кодексу не вносилися більше 15

років, а в Ліхтенштейні – жодного разу після його прийняття.

У свою чергу *іспанське право* «...надає слову “зрада” ширше і більш відповідне його етимологічному значенню трактування» – таку думку висловив відомий іспанський фахівець з кримінального права Антоніо Маріано Феррер Сама (Antonio Mariano Ferrer Sama). Раніше чинні закони включали у поняття держзради лише дії проти короля і королеви Іспанії, тоді як сучасне право відносить до таких правопорушень прямий чи опосередкований намір, повну чи часткову передачу Батьківщини іноземному впливу або спрощення отримання ворогом національної території чи володіння нею.

Зрада згадується в Конституції Іспанії 1978 р. один раз – у ч. 2 ст. 102. Відповідно до її положень, зрада віднесена до категорії злочинів проти безпеки держави.

У *шведському* ж кримінальному кодексі, державній зраді присвячено главу 19. У ній шістнадцять статей (норми шведського КК не містять суцільної нумерації, послідовність дотримана лише в розділах). У статтях містяться різні санкції за держзраду з максимальним покаранням до довічного ув'язнення. Наведемо приклади із посиланням на кілька найбільш цікавих статей.

Отже, у ст. 3 глави 19 КК Швеції кримінальне покарання, аж до довічного, може отримати посадова особа, яка «завдала значної шкоди Королівству через зраду в переговорах з іноземною державою». Ст. 4 тієї ж глави говорить про кримінальне покарання, яке поширюється на особу, «яка без дозволу Уряду дозволяє використовувати себе в дипломатичних питаннях, що мають відношення до Королівства». За «довільне ведення переговорів із іноземною державою» особа засуджується до тюремного ув'язнення терміном трохи більше двох років. Якщо злочин наражає на небезпеку право Королівства на самовизначення або його мирні відносини із іноземною державою, то має бути призначено тюремне ув'язнення на строк не більше шести років.

Ст. 5 передбачає відповідальність особи, яка «з метою надання допомоги іноземній державі

без законних повноважень отримує, передає, надає або іншим чином видає інформацію, що стосується оборонних споруд, озброєння, постачання, імпорту, експорту, виробничих технологій, переговорів, рішень розкриття яких може заподіяти шкоду обороні Королівства чи створити небезпеку для королівства». Термін покарання – до 6 років позбавлення волі.

Ст. 13 передбачає тюремне ув'язнення строком до двох років для особи, «яка приймає гроші або інше майно від іноземної держави або від будь-якої особи за кордоном, що діє в інтересах іноземної держави». Термін покарання – до двох років ув'язнення.

Конституції *Республіки Грузії* від 24 серпня 1995 р. починаючи з 2010 р. зазнала досить серйозних змін із даного питання, зокрема ст. 64 і 75. Наприклад, в ч. 1 ст. 64 Конституції, де раніше особливо вказувалося на державну зраду як на одну з юридичних підстав для порушення кримінальної справи і вимоги імпідменту (усунення від посади Голови Верховного Суду, членів уряду – міністрів, Генерального прокурора, Голови Палати Контроля та членів Ради Національного банку) цю особливу вказівку було виключено з тексту згідно Конституційного закону Грузії від 22 травня 2012 р. № 6239. Раніше Конституційним законом Грузії № 3710 від 15 жовтня 2010 р. як пояснює український дослідник Ю. Біденко, «у рамках спрощення механізму імпідменту» було внесено зміни до тексту ст. 75 Конституції Грузії – порушення Конституції та вчинення кримінального вчинку (згадка про державну зраду також була виключена з тексту Конституції).

Кримінальний кодекс Грузії містить згадки про державну зраду та шпигунство у розділі 11 (Злочини проти держави) главі XXXVII (Злочини проти основ конституційного ладу та безпеки Грузії). Як державну зраду кваліфікують дії, передбачені ст. 307 315 і ст. 318 319 Кримінального кодексу Грузії, якщо ці вчинки скоєно громадянами Грузії чи постійно проживаючими у Грузії особами без громадянства. У чинній редакції цієї статті Кримінального кодексу Грузії, Законі Грузії № 4698 від 27 квітня 2007 р. поняття «державна

зрада» відсутнє. Слід зауважити, що вона і не була закріплена як самостійний склад злочину, оскільки окремого покарання за неї передбачено не було.

Ст. 308 КК Грузії (Порушення територіальної недоторканності Грузії) криміналізує вчинки, спрямовані на передачу іноземній державі всієї території Грузії або її частини, або відокремлення від території Грузії її частини. Покарання за вчинення цих дій, передбачених цією статтею КК Грузії, є позбавленням волі на строк від 5 до 15 років. Привертає увагу, що за цією статтею виключено кримінальну відповідальність за бездіяльність, спрямовану на порушення територіальної недоторканності Грузії. Водночас грузинське законодавство розрізняє тяжкість злочину через доконану дію: якщо йдеться про дії, внаслідок яких територія Грузії була втрачена, то має місце застосування більш тяжкого покарання – від 8 до 20 років позбавлення волі чи довічне ув'язнення.

Ст. 310 КК Грузії розглядає як посягання на зовнішню безпеку Грузії прийняття на військову службу іноземної держави або іноземної організації на шкоду зовнішній безпеці Грузії, в тому числі схилення інших осіб до скоєння такого вчинку караються позбавленням волі на строк від двох до восьми років. Також до категорії посягань на зовнішню безпеку Грузії належить встановлення з іноземною державою або іноземною організацією відносин, спрямованих на підготовку або здійснення актів агресії проти Грузії (в тому числі й військових дій, а також інші вчинки з метою провокування таких актів), що карається позбавленням волі на строк від 5 до 12 років, а у випадку тяжких наслідків – позбавленням волі від 10 до 15 років.

Покарання за розголошення державної таємниці передбачене ст. 313 КК Грузії, що тягне за собою позбавлення волі на строк від 5 до 15 років з позбавленням права обіймати посади на строк до трьох років. Вчинення таких діянь як видання державної таємниці Грузії іноземній державі, іноземній організації або їх представникам або її публічне розголошення на шкоду державним інтересам Грузії у воєнний час передбачають покарання – від 8 до 20 років

з позбавленням права обіймати посади на строк до трьох років.

Ст. 315 КК Грузії присвячена такій формі державної зради, як змова або заколот із метою насильницької зміни конституційного ладу Грузії, повалення чи захоплення державної влади Грузії, що тягне за собою покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 20 років.

Державна зрада у Конституції *Аргентини* згадується в ст. 29 (присвяченій принципу поділу влади) та в ст. 119 (присвяченій власне зраді нації).

Потрібно відмітити, що Конституція Аргентини 1853 р. востаннє піддавалася реформуванню в 1994 р. згідно з Законом № 24.4340 від 24.08. 1994 р. Метою реформи було зміцнення демократичного ладу, зміцнення незалежності судової влади та вдосконалення захисту прав і свобод людини. Одним із нововведень став виняток із переліку питань, які можуть бути предметом розгляду на референдумі, питань, пов'язаних із кримінальним правом. При цьому, низка аргентинських дослідників відносять Конституцію Аргентини до категорії жорстких.

Згідно зі ст. 119 Конституції Аргентини, зрада нації полягає виключно в збройному повстанні проти держави, у приєднанні до її ворогів та надання їм допомоги. Покарання за цей злочин передбачено в Кримінальному кодексі Аргентини. При цьому, право визначити покарання за держзраду делеговано Конгресу Аргентини. Звернемо увагу, що ст. 119 Конституції особливо вказує на те, що покарання має бути застосовано виключно на самого злочинця, й безчестя не повинно стосуватися його родичів. Цікавий факт – дане положення було пізніше запозичене Американською конвенцією з прав людини, підписаною 22 листопада 1969 р.

Варто звернути увагу, на співвідношення вищезгаданих статей Конституції Аргентини. Зокрема, відомий аргентинський юрист Меркосур Хорхе Рейнальдо Ваноссі вказує на існування «двох видів зради». До цієї думки приєднуються й такі фахівці в сфері конституційного права Аргентини, як Умберто Куїрога Лавіє, Мігель Ангель Бенедетті та

Марія де лас Нієвес Сенікасейлая, які прямо вказують на те, що (типи) поведінки, описані у ст. 29 Конституції як зрада батьківщині... треба відрізняти від (типів поведінки), іменованих у ст. 119 Конституції як «зрада нації». У першому випадку йдеться про передачу або отримання владних повноважень, тоді як у другому – про дії, перелічені у ст. 227 та 214 Кримінального кодексу Аргентини.

До того ж, Хеліо Х. Заріні вказує на використання у ст. 119 Конституції слова «виключно» (*unicamente*). Таким чином, Конституція обмежує використання терміну «зрада» прямо переліченими у ній випадками.

У свою чергу, оголошення амністії особам, які вчинили дії порушення ст. 29 Конституції Аргентини неможливо. Це підтвердив Верховний Суд Аргентини. У його рішеннях № 234:16 від 16 грудня 2004 р. та JST 247:387 від 6 березня 1985 р. ним було зазначено таке: «... ст. 29 Національної Конституції прямо вказує на зраду батьківщині, являючи собою непереборне обмеження, яке Конгрес не може ігнорувати чи обійти, надавши амністію. Повноваження, що належать Конгресу, мають бути реалізовані з урахуванням сумлінності та етичних норм, а також високого рівня суспільного інтересу».

Відповідно до положень ст. 214 Кримінального кодексу Аргентини від 27 серпня 1983 р., збройне повстання проти нації або приєднання до її ворогів, надання їм допомоги та вчинення (дій або бездіяльності), які полегшують їхнє завдання всіма особами, які прийняли на себе обов'язки перед нацією через виконання публічних функцій чи служби, карається тюремним ув'язненням на строк від 10 до 25 років або довічним ув'язненням і в усіх перерахованих випадках – довічною повною дискваліфікацією.

При цьому, положення про зраду застосовуються і до іноземних громадян, які постійно проживають на території Аргентини. Виняток становлять випадки, передбачені міжнародними договорами або міжнародним правом щодо норм, які стосуються дипломатичних службовців і громадян держав, які перебувають у стані конфлікту.

І тут відповідно до ст. 44 Кримінального кодексу застосовується зниження покарання на 1/3 від половини максимального покарання. Другим підставою зменшення покарання є незакінченість злочинного вчинку.

У випадку коли у якості покарання за злочин передбачено довічне ув'язнення, то термін покарання за цей незакінчений злочинний вчинок скорочується до 15–20 років.

Довічне ув'язнення застосовується у випадках, коли винна особа здійснювала дії, спрямовані на часткове чи повне підпорядкування нації іноземному пануванню; якщо вона викликала чи закликала іноземну державу до війни проти Аргентини; якщо винна особа належить до збройних сил Аргентини. При цьому зрадою є також аналогічні дії, вчинені проти союзної Аргентині держави у разі війни проти спільного ворога (ст. 218 Кримінального кодексу).

Відповідно до ст. 216 Кримінального кодексу Аргентини особа, яка взяла участь у переховуванні двох і більше осіб з метою вчинення зради, якщо переховування було розкрито до того, як воно сталося, карається позбавленням волі на строк від 1 до 8 років.

Відповідно до ст. 217 особа, яка видала підготовку до здійснення зради владі до початку її виконання, звільняється від покарання.

Як і в Аргентині, Військовий КК *Бразилії* передбачає, що покарання має бути застосоване виключно на самого злочинця, і безчестя не повинно стосуватися його родичів.

Власне, зраді батьківщині присвячені ст. 355–362 Військового Кримінального кодексу Бразилії.

Відповідно до ст. 355 зрадою в повному сенсі цього терміну є використання національної армії проти Бразилії чи союзницької їй держави або служба в збройних силах за умов війни проти Бразилії. Цей злочин передбачає покарання у вигляді смертної кари чи тюремного ув'язнення терміном від 20 років.

Окремим складом злочину ст. 356 Військового Кримінального кодексу визнає сприяння ворогові. До такого сприяння відноситься перешкоджання чи спроба перешкодити сприятливому результату військових операцій,

створення загрози (чи спроба) оборонній та наступальній спроможності, вираженій у таких формах як проведення чи утримання від проведення воєнних дій; доставка противнику засобів ведення війни або створення загрози водним і повітряним судам, укріпленням чи позиціям, чи іншому елементу ведення бойових дій; принесення в жертву або залишення в небезпеці збройних сил; залишення позицій чи невиконання військової задачі.

Вчинення вищезазначених дій передбачає покарання у вигляді страти або у вигляді тюремного ув'язнення на строк від 20 років.

Особливістю військово-кримінального законодавства Бразилії щодо зради є наявність такого окремого складу злочину, як «невдала зрада». Ст. 362 Військового Кримінального кодексу Бразилії такою зрадою називає скоєння іноземним громадянином злочинів, передбачених ст. 356–361 Військового Кримінального кодексу.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що проблема державної зради як в Україні так і закордоном є гостро актуальною. Щодо України, то як бачимо, динаміка скоєння державної зради, починаючи із 2014 р., значно зросла. В свою чергу, вивчення кримінального законодавства щодо держзради зарубіжних країн, дозволяє враховувати ключові підходи до протидії цим злочинам (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/234308.html); (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>); (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>); Партія «Слуга Народу» (<https://sluga-narodu.com/prezydent-pidpysav-zakony-pro-posylennia-pokarannia-zamaroderstvo-ta-derzhzradu-shcho-peredbacheno/>); *Forbes.ua* (<https://forbes.ua/news/vid-15-rokiv-do-dovichnogo-uvyaznennya-v-ukraini-posileno-vidpovidalnist-za-derzhzradu-09032022-4414>); TCH (<https://tsn.ua/exclusive/v-ukrayini-perevirayut-1734-zagrozlivih-lyudini-v-dbr-rozpovili-pro-tehto-ce-2301274.html>); Інформаційне агентство «Главком» (<https://glavcom.ua/country/criminal/silki-kolaborantiv-i-zradnikiv-otrimali-obvinuvalni-viroki-sumna-statistika-910165.html>; [16](https://</i></p></div><div data-bbox=)*

glavcom.ua/country/incidents/prokuratura-povidomila-skilki-u-2022-rotsi-vidkrito-sprav-za-faktom-derzhzradi-ta-kolaborantstva-902938.html; <https://glavcom.ua/country/criminal/u-2023-rotsi-prokuratura-vidkrila-ponad-2-tis-sprav-pro-derzhzradu-ta-kolaboratsionizm-935848.html>); <https://gotoquality.org.ua/chomu-ukrainci-bidni.html>; Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон 279 України від 03.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>. Звіт за про кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2014-2020 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo#. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/12>. Про внесення

змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Законопроект від 26.09.2022 № 8077. Верховна Рада України: офіц. вебсайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1482598>. Факти (<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220309-vid-15-rokiv-do-dovichnogo-zelenskyj-shvalyv-posylennya-pokarannya-za-derzhzradu-i-dyversiyi/>); Шевчук А. В., Дякур М. Д. Кримінальне право України (Особлива частина): навч. посіб. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2013. 472 с.; LB.ua (https://lb.ua/society/2023/01/19/543051_prokuratura_vidkrila_ponad_6000.html); https://lb.ua/society/2023/01/19/543051_prokuratura_vidkrila_ponad_6000.html); Закон і бізнес (<https://zib.com.ua/ua/151638.html>); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/articles/2020/07/1/7257688/>); ЛІГА ЗАКОН (https://biz.ligazakon.net/news/209760_15-rokv-pozbavlennya-vol-abo-dovchne-deputati-posilili-pokarannya-za-derzhzradu-ta-diversyu-v-umovakh-vonnogo-stanu); Укрінформ (https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3419182-vid-15-rokiv-do-dovichnogo-rada-posilila-pokaranna-za-derzhzradu-ta-diversiu-pid-cas-vijni.html#google_vignette); Вікіпедія (<https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0>).

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

Огляд ключових тем інформаційного поля (17–30 липня 2023 р.)

Матеріал підготовлено:

С. Спіріна, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Моніторинг іноЗМІ за період 17–30 липня 2023 р. дозволив виявити аналітичні статті і матеріали, що стосуються оцінок і прогнозів в українському питанні, а також проаналізувати основні теми, у контексті яких іноземні ЗМІ писали про Україну в першій половині липня.

Найбільш обговорюваною темою очікувано виявилася колізія із (не)участю російського президента В. Путіна у серпневому саміті

БРІКС у Південно-Африканській республіці. Причиною, нагадаємо, став ордер на арешт В. Путіна, виданий Міжнародним кримінальним судом у Гаазі за масове викрадення та депортацію українських дітей, що є частиною злочину геноциду. Оскільки ПАР є учасницею Римського статуту, у разі прибуття підозрюваного на її територію влада республіки була б зобов'язана затримати його за ордером МКС. Очевидно, що цей крок не

сприяв би ефективності саміту. Розв'язала ситуацію відмова від участі російського президента, проте, звісно, такий крок не можна вважати вирішенням проблеми, це, швидше, досить серйозний симптом геополітичних розкладів.

У інформаційному просторі фіксуємо цілу низку матеріалів, що роз'яснюють ситуацію – від пояснення алгоритмів роботи МКС до інформування про суть звинувачень, а також висвітлення російських дипломатичних зусиль для нівелювання проблеми – досить часто зустрічаємо визначення «тиск». Дипломатичні виклики, із якими зіткнулась Преторія, описують німецька Deutsche Welle у статті «Президент Росії Путін не поїде на саміт БРІКС до ПАР», американське видання Atlantic Council у статті «“Ізгой” Путін змушений скасувати плани поїздок через побоювання арешту за військові злочини»; британська The Guardian у повідомленні «Володимир Путін пропустить південноафриканський саміт через суперечку щодо можливого арешту». Німецька Frankfurter Allgemeine Zeitung у статті «ПАР вдячна Путіну» або японське видання THE JAPAN TIME у публікації «Путін, якому загрожує арешт, пропустить саміт БРІКС у Південній Африці» пишуть про «найдраматичніше» на сьогоднішній день рішення МКС і резонанс, яке воно викликало у світі.

Ці інформативні матеріали, з одного боку, не представляють інтерес як прогнозні чи аналітичні огляди, проте, їх масштабна присутність у інформаційному полі, зокрема, детальні й часті згадки Росії та В. Путіна в одному контексті з повідомленнями про злочини, є важливим моментом, що впливає на формування громадської думки, певним чином «привчає» західного обивателя до логічних зв'язків «Росія – злочини – покарання».

Більший інтерес представляють матеріали, що аналізують ситуацію та роблять висновки щодо її значення. Так, низка німецьких видань дали аналіз ситуації за помітною схемою: наголошення російських дипломатичних зусиль щоб переламати ситуацію та зустрічного тиску з вимогою поваги до інституцій міжнародного суду. Як результат – висновок про важливість

політичних наслідків цього процесу. Зокрема, Frankfurter Allgemeine Zeitung у статті «Гіркий удар для Путіна», констатуючи «великі дипломатичні зусилля російського режиму» для прориву дипломатичної ізоляції, все ж визнає: обставини саміту БРІКС є сильним ударом по Кремлю. «Скасування поїздки показує Путіну, що обвинувачення Міжнародного кримінального суду проти нього у військових злочинах в Україні вже має реальні політичні наслідки. До того ж, стало очевидним, що такі держави, як Південна Африка, що зберігають нейтралітет у конфлікті між Росією та Заходом, зовсім не є союзниками Москви», пише видання. Так само Deutsche Welle у статті «Володимир Путін вже скоріше підозрюваний, ніж президент» наголошує, що рішення, згідно з яким В. Путін особисто не буде присутній на саміті БРІКС у ПАР «приймалося під жорстким міжнародним дипломатичним тиском». «Не можна сказати, що виписаний МКС ордер на арешт підозрюваного у військових злочинах президента вплинув на відмову від участі у саміті БРІКС автоматично. Однак той факт, що він узагалі вплинув – це, безумовно, дипломатична перемога. Путін змушений обмежити свої поїздки за кордон», підкреслює оглядач видання.

Рішення В. Путіна триматися подалі від саміту є публічним приниженням для російського диктатора, яке підкреслює виклики, створені МКС звинуваченнями у військових злочинах проти нього. Ці проблеми, швидше за все, будуть загострюватися, оскільки доля викрадених українських дітей продовжує привертати увагу міжнародної спільноти. Росія, схоже, визнає масштаби шкоди, завданої міжнародному авторитету країни через скандал навколо масового викрадення українських дітей, і у відповідь намагається зобразити ці депортації як гуманітарні заходи, спрямовані на захист українських дітей, які опинилися в зоні бойових дій. Між тим, зусилля Росії виправдати депортації з гуманітарних міркувань підриваються широко поширеними доказами програм індоктринації, покликаних змусити дітей відмовитися від своєї української ідентичності та прийняти російське

громадянство, відзначає Atlantic Council у аналітичній статті «Масове викрадення Росією українських дітей може кваліфікуватися як геноцид».

Окремий блок матеріалів – підтримка рішення МКС і заклики до наступних кроків. Так, Bloomberg у статті «Хтось повинен заарештувати Путіна, і США можуть допомогти» пише: «ми хочемо, щоб Путін і йому подібні бачили власний майбутній Нюрнберзький процес як реальну можливість. Якщо він цього боїться, то нехай сидить в Кремлі, щоб весь світ побачив його провину і ганьбу».

Таку позицію американських ЗМІ можна пов'язати серед іншого й з тим фактом, що влада США, схоже, визначилась із своїм ставленням по співпраці з МКС. Британська The Guardian у матеріалі «США почали ділитися з Гаазьким судом доказами російських військових злочинів» висвітлює обставини «багатомісячної суперечки в адміністрації США», в ході якої Рада національної безпеки (NSC) і Державний департамент підтримали співпрацю з МКС, а Пентагон чинив опір на тій підставі, що «це означатиме схвалення міжнародного суду, який може одного разу спробувати переслідувати американських солдатів». Як відзначає видання, «тихе рішення розпочати обмін інформацією про російські військові злочини з прокурором МКС Карімом Ханом говорить про те, що Джо Байден після затримки приблизно в чотири місяці зайняв певну позицію в дебатах». Цю тему висвітлюють також видання The New York Times, Rzeczpospolita, CNN та ін.

Дотичним до розглянутого питання є висвітлення теми **викрадених до Росії українських дітей** у інших аспектах, зокрема – зусиль для їх повернення. У другій половині липня обговорювались варіанти репатріації українських дітей, які були вивезені до Росії. Про такі ініціативи Саудівської Аравії та Туреччини повідомляють Reuters, Financial Times, болгарське видання Fakti.bg («Саудівська Аравія та Туреччина прагнуть домовитися про повернення українських дітей з Росії – FT»); «Важкі переговори! Туреччина та

Саудівська Аравія виступають посередниками у поверненні викрадених українців із Росії»).

Інша складова справи викрадених дітей – причетність Білоруського Червоного Хреста (наприклад, матеріал CNN, The Guardian, Irozhlas або досить показовий заголовок Frankfurter Allgemeine Zeitung «Білоруський Червоний Хрест викрадає українських дітей») та відповідальність Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

У ЗМІ досить детально обговорюється застосування санкцій до причетних у викраденні дітей. Про це інформує Die Welt: «Британія ввела санкції проти росіян за викрадення українських дітей»; Reuters: «Велика Британія ввела санкції проти росіян, причетних до переселення українських дітей».

Подальші **перспективи російсько-української війни та можливі варіанти переговорного процесу** також знайшли відображення в аналітичних матеріалах зарубіжних ЗМІ протягом аналізованого періоду. Сповільнення раніше широко рекламованого українського контрнаступу є приводом до закликів посилення військової підтримки. The Washington Post переймається тим, щоб «зробити зобов'язання Заходу із допомоги озброєнню більш стійкими» в матеріалі «Як забезпечити довгострокове виживання України».

The Wall Street Journal попереджає, що «Брак озброєння та підготовки в Україні загрожує глухим кутом у боротьбі з Росією». Водночас це ж видання вказує, що «Зупинення наступу України ставить Байдена в непросте політичне становище». Оглядач посилається на побоювання західних чиновників, що повільні темпи контрнаступу «зменшують надії на те, що переговори про припинення бойових дій можуть відбутися цього року, і підвищують ймовірність відкритого конфлікту». Оскільки ані Росія, ані Україна не схильні до переговорів, у Білого дому наразі є небагато варіантів, окрім як продовжувати курс, сподіваючись на остаточний прорив на полі бою проти закріплених російських військ або нових «політичних тріщин» у Москві, тоді як двоє

головних претендентів у президенти США від Республіканської партії – Дональд Трамп і Рон Десантіс припустили, що можуть зменшити військову підтримку України, йдеться у матеріалі.

У свою чергу канадське видання CBC із того, що «контрнаступ України, здається, перейшов у майже заморожений стан, де жодна зі сторін не досягає значних успіхів», робить висновок «У війні в Україні жодна сторона не виграє. Чи час домовлятися?». Щоправда, тут же визнає, що у сторін «абсолютно різні вихідні позиції», при цьому всупереч цій своїй тезі чомусь припускає, що «якусь угоду» таки можна було б укласти за умови, якби «хтось би захотів направити війська, щоб тримати обидві сторони окремо». Якщо вже робити такі сміливі припущення, то чому б не йти далі, вирішив оглядач CBC. «Ця робота (миротворча місія), – йдеться у статті, – могла б дістатися Індії, яка, маючи певну політичну прихильність до Росії, може бути приємною для Путіна і є найбільшою країною, що надає сили для миротворчих місій, тому може бути прийнятною і для Заходу». Слід визнати, що фінальний висновок про те, що «українські лідери не особливо зацікавлені в тому, щоб дати Росії ще одну можливість для наступу в майбутньому», натякає, що канадське видання і саме не надто вірить у сценарії, які ж і продукує.

Низка матеріалів покладає сподівання на переговори у Саудівській Аравії, зокрема, про це пише The Wall Street Journal, пише про це і The Guardian, щоправда, без особливого ентузіазму.

А от польських оглядачів продовжує непокоїти той факт, що «США почали таємні переговори з Росією щодо України. Пропонувалося повторити референдуми». Про це, зокрема, пише Rzeczpospolita, припускаючи, що врегулювання ситуації в Україні може бути пов'язане з проведенням повторних референдумів у анексованих Росією регіонах. Видання посилається на «колишнього американського чиновника, який безпосередньо бере участь у контактах з Росією», який повідомив The Moscow Times про переговори та про те, що «їхня тематика

виходить далеко за межі офіційно жорсткої позиції західних країн».

Очевидно, що в західних оглядачів немає ані чіткого, ані одностайного бачення перспектив розвитку подій. Сподівання на розв'язання протистояння через досягнення домовленостей, що присутні у багатьох матеріалах, є свідченням притаманного західному суспільству раціоналізму і схильності шукати «логічні ходи». Низька вірогідність подібного розв'язання все ж усвідомлюється. З одного боку, загальновизнаним є принциповість позицій, з іншого – наголошення геноцидального характеру війни, що веде Росія проти України також впливає на її сприйняття і бачення бажаного варіанту завершення. До того ж, впадають у вічі відмінності у суспільному сприйнятті, що значним чином пов'язані як із відчуттям загрози з боку Росії (Польща, Литва), так і рівнем несприйняття російської політики (США, Британія).

Одним із показників таких відмінностей є питання виплати репарацій, зокрема через залучення до відшкодування російських заморожених активів, яка залишається дискусійною (головним чином через правові аспекти реалізації цього механізму) та досить обговорюваною. Так, Bloomberg в редакційній статті «Конфіскувати російські активи? Захід має протистояти» вказує, що прямий арешт російських активів «був би політично важким» через позицію Бразилії, Китаю та Індії, жодна з яких не підтримала резолюцію ООН із закликом до Росії виплатити репарації. Втім, телеканал звертає увагу на те, що «у Заходу є інші варіанти»: клірингові центри реінвестують доходи від заморожених активів, приносячи відсотки на суму кілька мільярдів євро на рік. ЄС досліджує способи позбавити Росію доступу до цих ресурсів і застосувати їх для відновлення України, пише Bloomberg.

The New York Times у аналітичній статті «Європа пообіцяла змусити Росію заплатити за війну. Це не так просто» пише про те, що з одного боку, лідери країн «Великої сімки» наполягають, що заморожені активи «залишатимуться нерухомими, доки Росія не заплатить за шкоду, яку вона завдала Україні». З іншого – повідомляє,

що вони визнали «необхідність створення міжнародного механізму відшкодування збитків, спричинених російською агресією». Відповідно до міжнародного права, активи можуть бути конфісковані шляхом голосування в Раді безпеки ООН, рішення Міжнародного суду або післявоєнної угоди. Проте жоден із цих варіантів не виглядає дуже ймовірним, зауважує видання. В свою чергу Rzeczpospolita пише про те, що «Детективи США допоможуть Україні повернути російські гроші», уточнюючи, що йдеться про американська детективна компанія K2 Integrity, яка допоможе Україні стягнути з Росії 5 млрд дол. збитків, присуджених Гаазьким трибуналом.

Економічні перспективи України та інвестиційні проекти стали ще однією масштабною темою в інформаційному полі зарубіжних мас-медіа. Обговорення її ведеться в двох площинах. Перша – оцінка стану економіки загалом чи окремих її галузей.

Що стосується галузей, то у фокусі уваги – український технологічний бізнес, який, за висновком Atlantic Council, у майбутньому, швидше за все, продовжуватиме відігравати ключову роль у оборонній стратегії країни разом із її економічним відродженням. Важливо те, що унікальний досвід, отриманий українськими технологічними компаніями у секторі оборонних технологій, імовірно, позиціонуватиме Україну як потенційного лідера галузі, а країни у всьому світі будуть вчитися в українських спеціалістів і отримувати доступ до українських військових технологічних рішень. Це може стати ключовим рушієм економічного зростання на багато років уперед, а також покращить національну безпеку України, – йдеться у матеріалі «Технологічний сектор України відіграє життєво важливу економічну та оборонну роль під час війни». Інший огляд на сайті аналітичного центру присвячений цифровій революції в Україні, яку визначають як «життєво важливу для воєнних зусиль». Оглядач Atlantic Council відзначає, серед іншого цифровий застосунок «Дія», який встановлено приблизно на 70 % смартфонів у країні і користуються понад 19,2 мільйони українців. У регіонах України під російською

окупацією це часто єдиний спосіб для українців отримати допомогу або мати доступ до послуг, які надає український уряд – йдеться у матеріалі.

Менш оптимістичні оцінки озвучуються щодо аграрної галузі, яка, за оцінками Le Monde, «викликає занепокоєння в середньостроковій перспективі». Видання з'ясовує, «Які наслідки матиме призупинення угоди про експорт зерна з України?». Опитування експертів приводить видання до прогнозу, згідно якого «довге закриття коридору вплине на інфляцію продовольства, що позначиться на продовольчій безпеці». The New York Times у публікації «Що означають дії Росії щодо зернової угоди для України» аналізує альтернативні шляхи експорту українського зерна і цитує висновок головної економіст Всесвітньої продовольчої програми Аріфа Хусейна: експорт цими шляхами є дорожчим, і, як наслідок, українське зерно, яке зараз є одним із найдешевших у світі, стане менш конкурентоспроможним. Для утримання ціни, суму, яку виплачують українським фермерам, доведеться знизити, що негативно вплине на майбутні сільськогосподарські інвестиції.

Важливою складовою економічних оцінок залишається ще одна тема – перспективи відновлення за участі іноземних інвесторів. Так, CNN та The Independent інформують про готовність повернутись на український авіаринок авіакомпанії Ryanair «щойно Агентство з авіаційної безпеки Європейського Союзу визнає безпечним польоти в країну».

Польська Rzeczpospolita міркує над тим, «Яку роль можуть відігравати комерційні банки у фінансуванні відбудови України?». На важливість людського капіталу в контексті відбудови вказує Bloomberg у статті «Україна потребує повернення жінок для спроби економічного відновлення». За підрахунками телеканалу, «якщо не вдасться переконати 2,8 мільйонів жінок працездатного віку повернутися, це коштуватиме Україні 10 % річного довоєнного валового внутрішнього продукту. Це 20 мільярдів доларів на рік, що легко переважає запропонований ЄС чотирирічний пакет допомоги Україні, вартістю 12,5 мільярдів євро щорічно».

Окремим аспектом є політичні оцінки, що пов'язані з рівнем демократії в Україні. Atlantic Council закликає: «Зусилля з відбудови мають надавати пріоритет ключовим стовпам української демократії». «Навіть за наявності достатніх інвестицій і креативності, фізичної реконструкції буде недостатньо щоб забезпечити європейське майбутнє – наголошується у статті. – Цього можна досягти, лише зосередившись на інституціях, що лежать в основі української демократії». В іншій публікації це ж видання наголошує: «Україна не повинна забувати про боротьбу з корупцією, воюючи з Росією». Якщо це залишиться без уваги, Україна може опинитись у пастці геополітичної сірої зони та вразливою для подальшої російської агресії, відзначає видання. Така увага до теми видається логічною: Захід «вкладається» в підтримку Україні на різних рівнях, подальша інтеграція виглядає закономірним розвитком подій і ціннісна «сумісність» є важливою для політикуму і суспільства західних країн, відтак ЗМІ «тримають на оці» цей аспект наших взаємин. На підтвердження цієї думки наведемо матеріал The Independent «Ірландія буде підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно, обіцяє Лео Варадкар», у якій ідеться про системну підтримку України: гуманітарне фінансування «у відповідь на атаку на дамбу Каховки та інші райони», підтримку Ірландією вступу України до ЄС, у створенні міжнародних трибуналів для переслідування злочинів, скоєних в Україні, й сприяння зусиллям із розмінування територій.

Відзначимо тут, що загалом тема розмінування помітно присутня у інформаційному просторі. «Україна зараз найбільш замінована країна. На забезпечення безпеки знадобляться десятиліття», пише The Washington Post, відзначаючи, що за оцінками деяких експертів, приблизно 500 групам розмінування, які зараз працюють, потрібно буде 757 років, аби очистити територію. Також наводиться оцінка Світового банку, згідно якої розмінування України, яке коштує від 2 до 8 доларів за квадратний метр, обійдеться у 37,4 млрд дол. протягом наступних 10 років. Утім, «Союзники обіцяють 244 мільйони доларів на розмінування», – повідомляє німецька Frankfurter Allgemeine Zeitung, уточнюючи, що до кінця року мають надійти десять машин для розмінування від хорватської інжинірингової компанії DOK-ING і ще десять від швейцарської компанії Global Clearance Solutions. Про перспективи гуманітарного розмінування пише також Reuters у статті «Союзники України виділять 244 мільйони доларів на гуманітарне розмінування, повідомляє Київ» та Lietuvos rytas, «Литва збирає коаліцію з розмінування для України» (с. 13).

Окремою складовою аналізу інформаційного потоку за визначеною тематикою за липень є інфографіка, що наводиться в окремій рубриці.

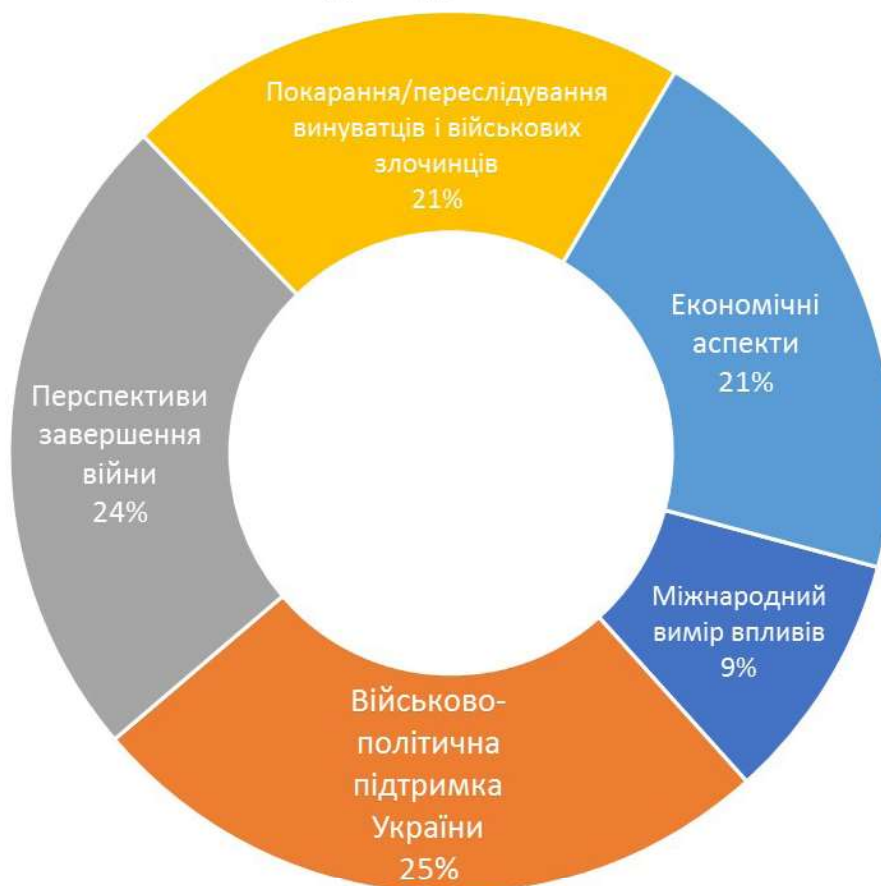
Анотації окремих аналітичних матеріалів, опублікованих у зарубіжних ЗМІ, подаємо далі.

Інфографічна візуалізація ключових тем інформаційного поля (1–31 липня 2023 р.)

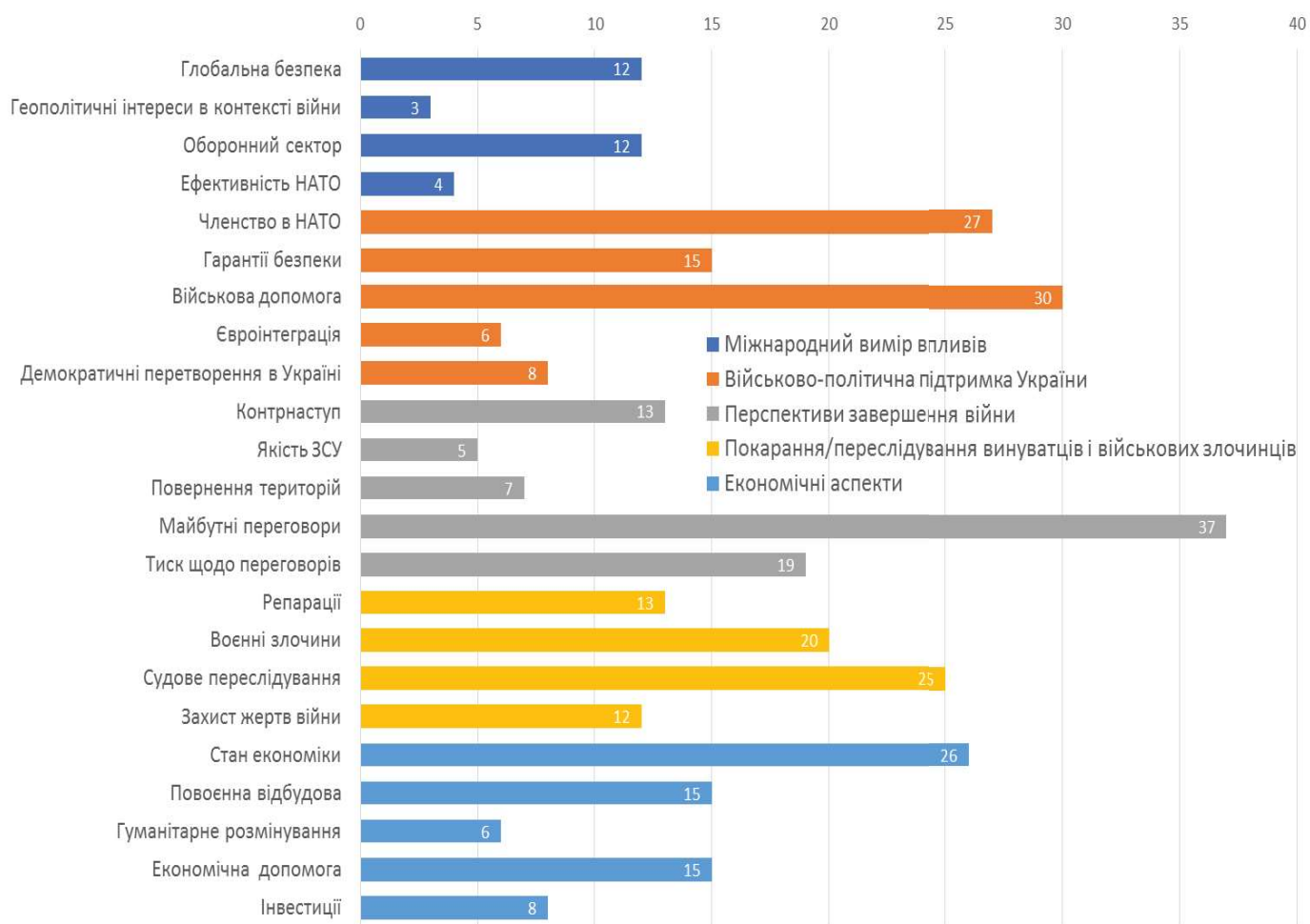
Матеріал підготовлено:

А. Берегельський, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

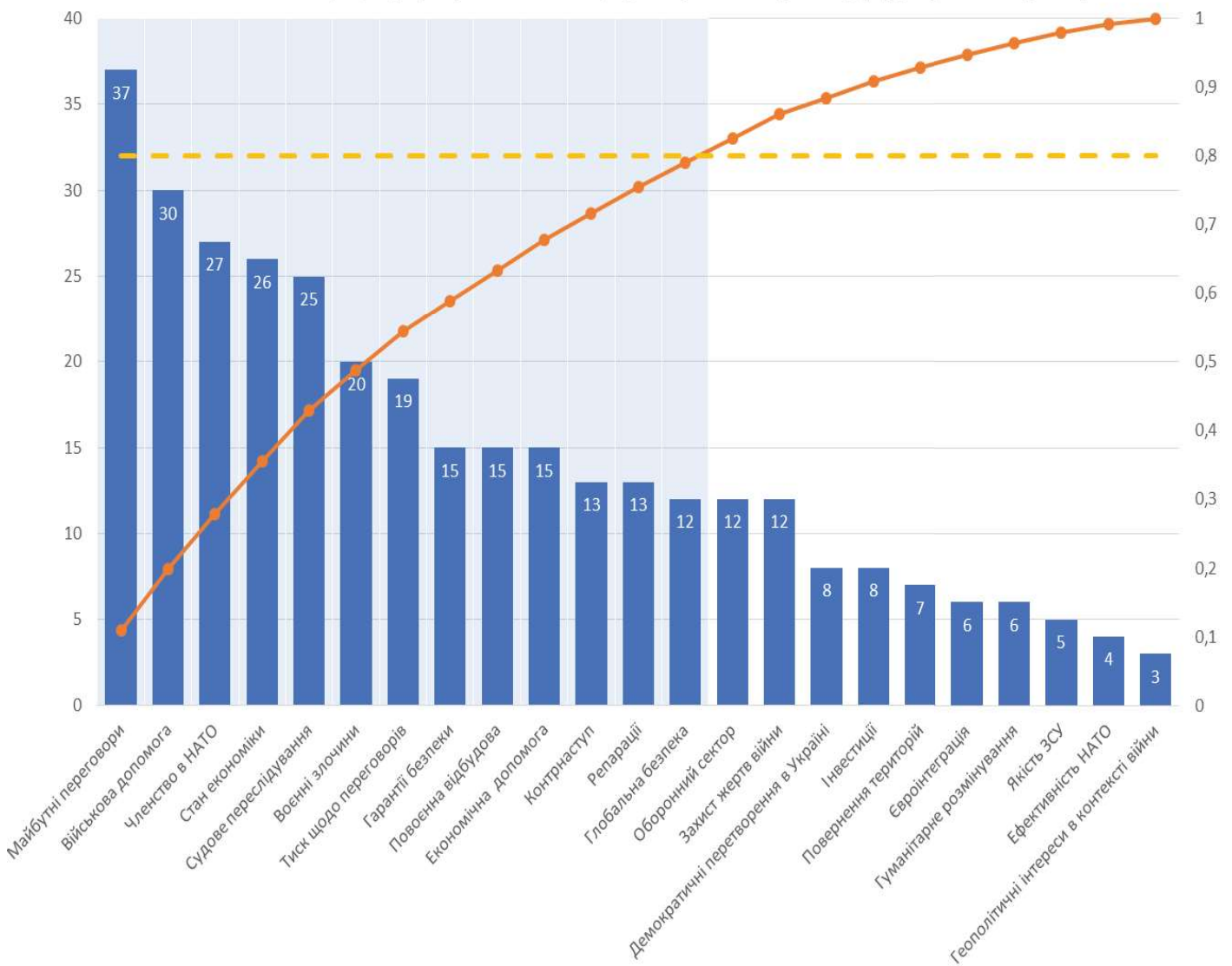
Процентне співвідношення головних тем дослідження

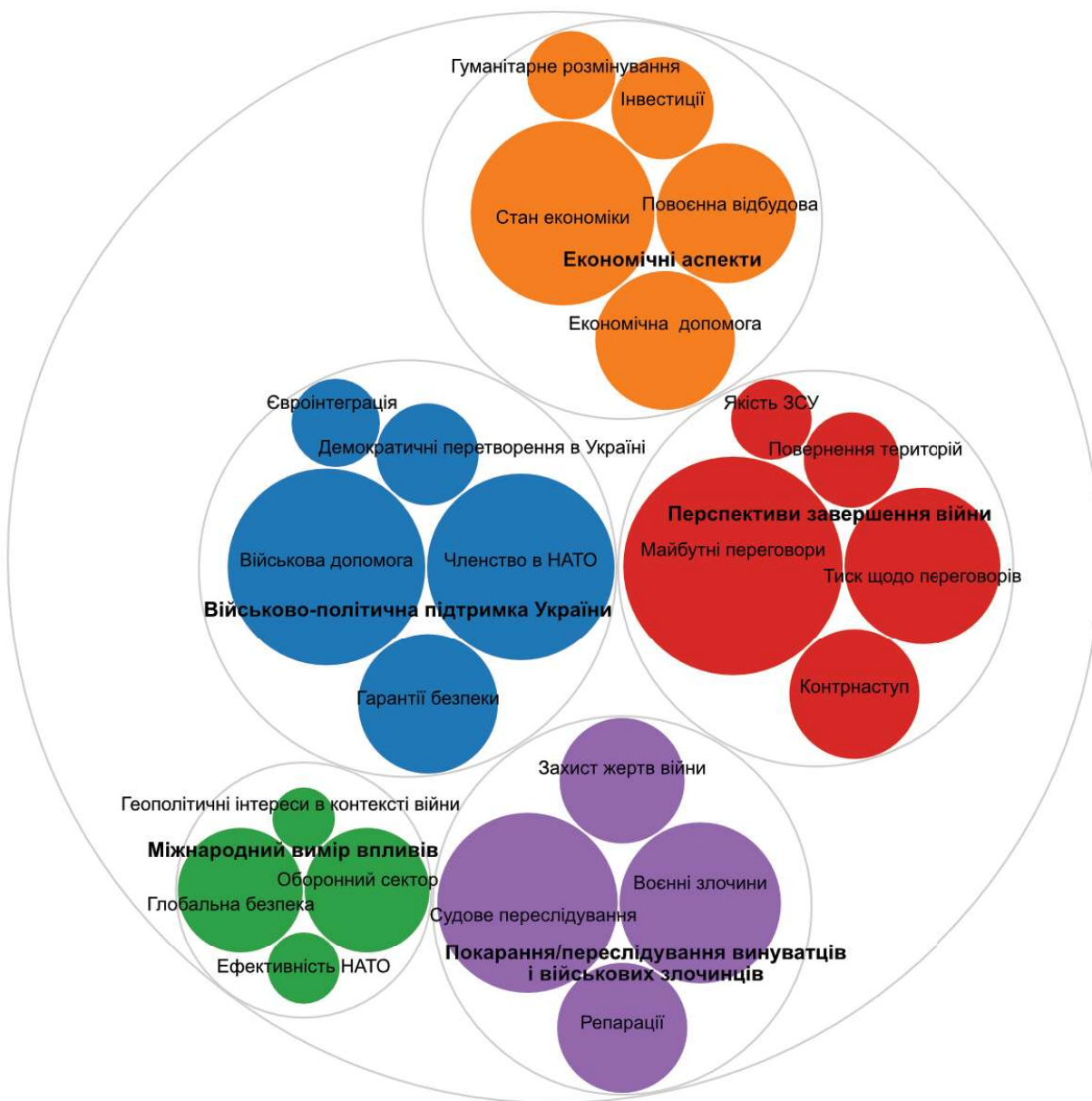

Кількість та групи тегів стосовно досліджуваної тематики

Тематичні теги, що формують 80 % інформаційного простору (діаграма Парето)

Кількість згадувань країни в контексті міжнародних інституцій

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Марія Козленко, інспекторка Ради бізнес-омбудсмена

Топ податкових питань агробізнесу від Ради бізнес-омбудсмена Агропромисловість протягом тривалого часу генерує значну частку у ВВП України. Наприклад, до війни цей показник складав понад 10%. То ж очікувано агробізнес досить довгий час користується підвищеною увагою з боку податкових органів. З огляду на воєнні фактори, логістичні проблеми, окупацію частини земельного банку та елеваторних потужностей, втрат техніки та врожаю, у секторі агропромисловості відбулось відчутне падіння виручки.

Однак, як свідчить досвід скарг до Ради бізнес-омбудсмена увага податківців до агробізнесу продовжує триматись на довоєнному рівні.

Одними із основних податкових проблем, що турбують агробізнес, виходячи із Скарг поданих до Ради бізнес-омбудсмена, є питання бюджетного відшкодування ПДВ, як-то: зменшення розміру бюджетного відшкодування ПДВ за результатами податкових перевірок та затримки з поверненням бюджетного відшкодування, в тому числі після його підтвердження у судовому порядку. На сьогодні за показниками Ради бізнес-омбудсмена кількість та обсяг таких проблем агробізнесу повертається на довоєнний рівень. Що ж до власне суті питань податкових органів до сум бюджетного відшкодування, то досить часто претензії зумовлені сумнівами у реальності постачання чи економічній обґрунтованості ціни постачання сільськогосподарських культур (наприклад, у разі продажу нижче собівартості), фактичній наявності таких сільськогосподарських культур (із супутніми вимогами про проведення інвентаризації), зв'язку з господарською діяльністю певних придбань (посівного матеріалу, добрив) чи претензіями до контрагентів, як-то

стосовно достатності їх земельного банку, сільськогосподарської техніки та працівників. Більшість цих питань звісно поза межами перевірок бюджетного відшкодування, однак на практиці вони все ж з'ясовуються податковими органами. Маючи справу з подібними скаргами, на думку Ради, частина з таких сумнівів може бути розвіяна ще на етапі адміністративного оскарження – для цього потрібно належно обґрунтувати свою позицію та документально підтвердити “сумнівні” господарські операції.

Водночас, навіть після успішного судового підтвердження сум бюджетного відшкодування їх фактичне повернення, на жаль, не є настільки швидким, як це мало б відбуватись у відповідності до закону. Попри положення закону, отримання контролюючим органом судового рішення, яким підтверджено суму бюджетного відшкодування з ПДВ, трапляються випадки, що податкові органи затягують із внесенням інформації про узгодження бюджетного відшкодування до Реєстру бюджетного відшкодування, тим самим затягуючи фактичне відшкодування агробізнесу. Як правило, таке затягування відбувається через доволі поширену практику податкових органів подавати повторювані апеляційні та касаційні скарги. Однак, як свідчить досвід Ради бізнес-омбудсмена із опрацювання такої категорії скарг, за умови проактивної позиції бізнесу час очікування на фактичне отримання коштів бюджетного відшкодування ПДВ зменшується.

Також в центрі уваги продовжують залишатись інші питання, що пов'язані з ПДВ, зокрема зупинення реєстрації податкових накладних та затримка з реєстрацією податкових накладних на підставі судових рішень.

Щодо алгоритмів зупинення реєстрації податкових накладних прослідковується намагання Держави надати таким алгоритмам і їх роботі «людського обличчя», зокрема є

* Збережено стиль і граматику оригіналу

певні зрушення щодо доопрацювання критеріїв роботи відповідних алгоритмів (наприклад, в частині податкової історії). Проте зважаючи на досвід звернень агробізнесу до Ради бізнес-омбудсмена, поки що питання зупинення реєстрації податкових накладних все ж продовжують залишатись болючими.

В свою чергу у частині затримок із реєстрацією податкових накладних, із практики Ради бізнес-омбудсмена відзначимо, що «авгієві стайні» певною мірою підчищені з боку Державної податкової служби України і масових випадків із затягуванням виконання судових рішень про реєстрацію податкових накладних на роки вже не спостерігається.

У зв'язку із ускладненнями, що спричинені війною, прогнозовано у центрі уваги податкових органів опинились також питання дотримання агробізнесом граничних строків розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Виходячи з досвіду Ради бізнес-омбудсмена, певна частина агробізнесу зіштовхується із нарахуваннями з боку податкових органів за результатами перевірок пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3 відс. суми недержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару), навіть внаслідок наявності обставин непереборної сили (форс-мажору). При цьому, посилення на загальний лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022р., на жаль, не сприймається податковими органами, то ж вбачається доцільним подбати про оформлення сертифікатів про наявність форс-мажорних обставин.

Іншими питаннями, що торкнулись певної частини агробізнесу, стали проблемність повернення статусу платника ПДВ і єдиного податку 4 групи після перебування на пільговій системі оподаткування (третья група ставка 2% з припиненням реєстрації ПДВ), а також після його анулювання з причин, як-то не суттєве запізнення з поданням звітності та з інших формальних причин. Варто відзначити, попри технічні складнощі повернення статусу платника єдиного податку 4 групи, за належного обґрунтування та проактивного підходу таке повернення все ж є можливим.

Також з практики Ради бізнес-омбудсмена чимало агробізнесу зіштовхнулось із складнощами врегулювання з податковими органами проблем, спричинених окупацією або бойовими діями, які зачепили земельний банк або елеваторні потужності бізнесу. Зокрема, чимало агропідприємств отримують відмови податкових органів у врахуванні повідомлень про неможливість виконання податкових обов'язків чи повідомлень про втрату та/або неможливість вивезення первинних документів з формальних підстав. Однак, як свідчить досвід звернень до Ради бізнес-омбудсмена, за наявності належного обґрунтування та документального підтвердження відповідних обставин у ході адміністративного оскарження може забезпечуватись врахування з боку податкових органів фактів неможливості виконання податкових обов'язків чи втрати первинної документації підприємством.

Водночас підсумуємо, що завдяки залученню Ради бізнес-омбудсмена, низка означених податкових питань до агробізнесу у регіональних податкових органів, вирішується на користь бізнесу на центральному рівні. То ж, на думку Ради бізнес-омбудсмена, проактивність бізнесу у разі проблем із регіональними податковими органами може бути корисною. Якщо ж бізнес потребуватиме допомоги у випадках, що стосуються недобросовісної поведінки з боку органів державної податкової служби, Рада бізнес-омбудсмена завжди готова розглянути такі скарги. Ми працюємо безкоштовно. Подати скаргу можна за цим посиланням (<https://agropolit.com/blog/532-top-podatkovih-pitan-agrobiznes-vid-radi-biznes-ombudsmena>). – 2023. – 24.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Унеможливлення закриття кримінальних проваджень про звірства російських окупантів, відповідальність за не-маркування соєвих продуктів з ГМО, євростандарти

захисту людини від радіації, заява про неприпустимість територіальних поступок агресору – детально про усі 25 проголосованих у Раді законопроектів 23 серпня:

1. Постановою 9626 звернулись до із Заявою про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення АР Крим та Севастополя, у якій, зокрема, відзначили, що припинення війни, розв'язаної РФ проти України, шляхом будь-яких територіальних поступок державі-агресору є неприпустимим.

2. Законом 9548, прийнятим в цілому, змінили час введення в дію положень Постанови ВР про перейменування окремих населених пунктів та районів АР Крим та Севастополя та набрання чинності положень Постанови ВР про утворення та ліквідацію районів в частині районів в АР Крим, а також доручили Уряду самостійно визначити адмінцентри та затвердити території тер.громад АР Крим (без урахування затвердженого раніше перспективного плану формування територій громад АР Крим).

3. Законопроектом 9591, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити, що особи, які проходили навчання на тимчасово окупованій території України, можуть пройти атестацію для здобуття вищої освіти (крім затвердженого Урядом переліку спеціальностей, з яких атестація не проводиться) для визнання результатів навчання та кредитів ЄКТС (періодів навчання) в порядку, визначеному Урядом, із можливістю зарахування результатів навчання та кредитів ЄКТС в обсязі не більше 75% загального обсягу освітньої програми.

4. Законопроектом 6105, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити адмін.відповідальність у вигляді штрафу 425-850 грн за невиконання законних вимог Комісії з питань встановлення факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України щодо надання інформації, документів на запит Комісії, надання завідомо недостовірної інформації, документів, абонедодержання встановлених законом строків надання інформації, документів цій Комісії.

5. Євроінтеграційним законом 9419-1, прийнятим в цілому, відновили призупинене на період воєнного стану подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, а також державний контроль НАЗК за діяльністю політичних партій, дотримання встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів.

6. Євроінтеграційним законопроектом 9610, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували оновити визначення терміну «національні меншини (спільноти)» на основі інклюзивного підходу та Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 року, передбачити державні гарантії безоплатного забезпечення підручниками здобувачів повної загальної середньої освіти, які належать до таких меншин, уможливити використання мов нацменшин у сфері реклами, під час здійснення публічних, культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів, надання екстреної допомоги, надання допомоги та захисту жертвам домашнього насилля, догляду в будинку інтернаті для громадян похилого віку тощо, уточнити порядок визначення населених пунктів, у яких традиційно проживають особи, які належать до нацменшин, або в яких такі особи складають значну частину населення.

7. Євроінтеграційним законом 5839, прийнятим в цілому, комплексно переглянули законодавство у сфері ГМО, дозволивши через 5 років продукцію з ГМО (крім сої, яка зараз дозволена, та кукурузи, ріпака та цукрового буряка, по яким заборона залишається безстроковою) запровадили прозору і зрозумілу процедуру державної реєстрації ГМ-джерел, систему оцінювання ризиків ГМО щодо можливого впливу на здоров'я людини та навколишнього природного середовища, вимоги до маркування ГМ-продукції, до простежуваності, контроль за ГМО на усьому ланцюгу (створення, випробування, виробництво/виращування, обіг,

у т.ч. маркування), а також відповідальність за порушення нового регулювання, в т.ч. за немаркування продукції, що містить ГМО.

8. Постановою 9594 на період дії воєнного стану в Україні + 30 днів уповноважили за поданням Президента України начальників військових адміністрацій населених пунктів у Василівському, Мелітопольському та Пологівському районах Запорізької області здійснювати повноваження місцевих рад, їх виконавчих комітетів та сільських, селищних, міського голову на відповідних територіях.

9. Законом 9314-д, прийнятим в цілому, подовжили допустимий строк досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо таких злочинів: «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни», «Порушення законів та звичаїв війни», «Застосування зброї масового знищення», «Геноцид» для унеможливлення закриття кримінальних проваджень про звірства російських окупантів проти мирних громадян.

10. Законом 9185, прийнятим в цілому, передбачили новий вид покарання за вчинення кримінального правопорушення «пробаційний нагляд» – обмеження прав і свобод засудженого із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства на строк 1-5 років, а також уточнили суть покарання у вигляді арешту – тримання засудженого військовослужбовця в умовах ізоляції на гауптвахті на строк 1-6 місяців із неможливістю його застосування до вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до 7 років, та до неповнолітніх.

11. Законом 9293, прийнятим в цілому, розмежували повноваження центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики при наданні хмарних послуг (Мінцифри) та регулятора комунікаційних послуг, який реалізуватиме державну політику при наданні хмарних послуг (Адміністрації Держспецзв'язку).

12. Євроінтеграційним законом 8223, прийнятим в цілому, імплементували в законодавство України стандарти захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання відповідно до права ЄС, зокрема, щодо

запровадження трьох ситуацій опромінення (планового, існуючого та аварійного), встановлення основних дозових лімітів ефективної та еквівалентної дози для персоналу та населення, граничних доз для персоналу та населення, референтних рівнів середньої річної концентрації активності радону в повітрі приміщень для постійного перебування людей, на робочих місцях, визначення основних заходів захисту та безпеки при медичному опроміненні.

13. Законом 9402, прийнятим в цілому, дозволили під час митного оформлення вантажів підрозділів збройних сил держав-членів ЄС, НАТО, які відповідно до закону допущені на територію України, замість митної декларації використовувати Форму 302 за формою держави, з якої направляються такі підрозділи, імплементували в митне законодавство положення законодавства ЄС щодо використаних збройними силами окремих товарів (патронів, харчових наборів тощо) під час багатонаціональних навчань, делегували повноваження Уряду та Мінфіну щодо затвердження форми національної Форми 302 та порядку заповнення цієї форми відповідно.

14-17. Законами 0209, 0215, 0211 та 0216, прийнятими в цілому, припинили дію угод між Урядом України та відповідно урядами Сирії, Ірану, Білорусі та Росії про відповідно уникнення подвійного оподаткування, попередження податкових ухилень, трудову діяльність та соціальний захист громадян, які працюють за межами своїх держав та міжнародне автомобільне сполучення.

18. Законом 0212, прийнятим в цілому, вийшли з деяких міжнародних договорів, укладених у рамках СНД (щодо боротьби з торгівлею людьми, органами й тканинами людини, боротьби з крадіжками автотранспортних засобів і забезпеченні їхнього повернення).

19. Законопроектом 8316, спрямованим на повторне друге читання, запропонували встановити мораторій (строком на воєнний стан + 2 роки) на розгляд справ про відновлення платоспроможності, банкрутство, арешт, відчуження, а також на вжиття заходів забезпечення позову щодо відповідачів – об'єктів

критичної інфраструктури, що перебувають у державній власності або операторами яких є господарські товариства, у статутному капіталі яких $\geq 50\%$ прямо або опосередковано належать державі (питання захисту від позовів і збереження у держвласності Мотор Січі, Укрнафти, Запоріжтрансформатору, КрАЗу).

20. Відхилили постанову 9620, якою пропонувалось включили Володимира Ар'єва (фракція ЄС) до складу ТСК ВР з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні публічних закупівель під час дії воєнного стану.

21-25. Відхиливши постанови 5431-П, 8138-П, 8138-П1, 9079-П та 9261-П розблокували можливість підписання спікером вже прийнятих в цілому законів щодо вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету, щодо послаблення вимог для інвестпроектів з допомогою інвест-няні, нової редакції Закону про державні резерви та відновлення можливості притягнення Вищою радою правосуддя до дисциплінарної відповідальності суддів (https://censor.net/ua/blogs/3439233/unemojlyvlennya_zakryttya_kryminalnyh_provodjen_pro_zvirstva_rosiyiskyh_okupantiv_vidpovidalnist_za). – 2023. – 23.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Закон про закони, започаткування роботи щодо національних рухів малих та корінних народів росії, вирішення проблем грошового забезпечення полонених працівників цивільного захисту та по відпусткам військових – детально про усі 10 проголосованих у парламенті законопроектів на День Незалежності України

1.Законопроект 9638, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували зберігати виплати грошового забезпечення службовцям цивільного захисту, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти

України, або захоплених заручниками, а також зниклих безвісти за особливих обставин, та можливість виплати сім'ям зазначених осіб, удосконалити порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям та поліцейським за невикористані дні відпусток, в т.ч. у разі загибелі (смерті), а також порядок виплати одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби.

2.Законом 5707, прийнятим в цілому, встановили правові та організаційні засади правотворчої діяльності, принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроекування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила їх дії, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за їх реалізацією.

3. Постановою 9617 утворили Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради з питань підготовки проекту основних засад державної політики України щодо взаємодії з національними рухами малих та корінних народів рф у складі: голова – Юрчишин Ярослав, Голос, заступник голови – Мезенцева Марія, СН, члени: Євтушок Сергій – Батьківщина, Дунда Олег, Наталуха Дмитро, Потураєв Микита, Кравчук Євгенія, Яременко Богдан, усі – СН, В'ятрович Володимир – ЄС, Загородній Юрій – група «Платформа за життя та мир», Гузь Ігор – група «За майбутнє».

4. Відправили на доопрацювання законопроект 6119, яким пропонується визначити Національну соціальну сервісну службу суб'єктом державного контролю з питань соціальної підтримки, а об'єктами цього контролю – місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевих рад, ЦНАПи, надавачів соціальних послуг, а також способи здійснення цього контролю шляхом проведення планових та позапланових перевірок, повноваження НССС, в т.ч. щодо видачі приписів, зупинення діяльності надавачів соцпослуг, права та обов'язки посадової особи цієї служби.

5.Законопроект 9453, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували

врегулювати питання пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України, у зв'язку з денонсацією угод щодо пенсійного забезпечення з державами – учасницями СНД, а також доповнити перелік підстав припинення виплати пенсії в разі тимчасового проживання за кордоном за відповідною заявою пенсіонера, якщо особу визнано безвісно відсутньою або оголошено померлою, або якщо пенсіонеру надано статус особи, зниклої безвісти за особливих обставин, або якщо пенсію не отримували протягом 6 місяців підряд, або в разі відсутності протягом 6 місяців підряд видаткових операцій в установах банків по поточних рахунках, на які проводиться виплата пенсій.

6. Законом 0218, прийнятим в цілому, ратифікували Протокол між Урядами України та Молдови про зміни до Угоди про діяльність залізничного транспорту.

7-8. Законами 0219 та 0221, прийнятими в цілому, зупинили (припинили) дію угод між Урядами України та РФ про реадмісію та про співробітництво в галузі попередження розповсюдження хвороби, що спричиняється вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ-інфекції).

9. Законом 0220, прийнятим в цілому, вийшли з Угоди про співробітництво держав – учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки.

10. Відхиливши постанову 9347 про Звіт за 6 місяців ТСК з питань розслідування фактів корупції на державних підприємствах, в установах та організаціях Національної академії аграрних наук України припинили її подальшу роботу у зв'язку із корупційними звинуваченнями Голови цієї ТСК Анатолія Гунька (https://censor.net/ua/blogs/3439414/zakon_pro_zakony_zapochatkuvannya_roboty_schodo_natsionalnyh_ruhiv_malyh_ta_korinnyh_narodiv_rosiyi/censor.net/ua/blogs/3439414/zakon_pro_zakony_zapochatkuvannya_roboty_schodo_natsionalnyh_ruhiv_malyh_ta_korinnyh_narodiv_rosiyi). – 2023. – 24.08).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Мирослав Кошелюк, консультант Ради Європи

Компроміс в інтересах громад та культура співпраці: Чому агломерація – це абсолютна протилежність пострадянському формату мислення

Львівська агломерація може однією з перших в Україні відбутись як повноцінна платформа для співпраці громад у її складі. Про це йшла мова на обговоренні, яке пройшло у стінах Львівської міської ради за участі депутатів міської ради, заступника міського голови з містобудування, представників департаменту міської агломерації і низки інших. Зустріч провели в рамках формування стратегії Львівської агломерації, подібні відбуваються також в інших її громадах.

Процес роботи над стратегією агломерації стартував минулої осені відповідно до розпорядження начальника Львівської обласної військової адміністрації і сьогодні уже наближається до завершення. Супроводжувати його погодилась Програма Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні».

Наразі межі майбутньої агломерації включають 18 громад, зокрема і Львівську. При цьому мова йде не про будь-яку форму адміністративного об'єднання, а перш за все про налагодження взаємовигідної співпраці для досягнення спільних цілей і вирішення тих спільних проблем, які впливають на якість життя її мешканців.

Саме такий шлях розвитку агломерацій є найбільш поширеним в світі і є європейською альтернативою різного роду злиттям та поглинанням громад. На цьому наголосили в ході обговорення консультанти Ради Європи, які презентували результати спільних напрацювань громад і відповіли на запитання учасників обговорення.

Мова на зустрічі йшла про те, наскільки вигідною може бути така співпраця і для Львова, і для сусідніх громад. Зокрема

щодо транспортного сполучення, екології, поводження з ТПВ, в гуманітарній сфері, розвитку економіки тощо. Можливість переконатись в цьому представники громад майбутньої Львівської агломерації мали також в травні цього року, відвідавши дві польські метрополії – Краківську і Верхньо-Сілезьку, де реалізують цілу низку таких спільних проєктів.

У Польщі та інших європейських країнах агломерації до того ж мають можливість залучати додатково кошти на свої спільні проєкти – і від держави, і з фондів ЄС. Такі можливості, без сумніву, з часом відкриються і для українських агломерацій. Але щоб скористатись цим у майбутньому, досвід і культуру співпраці треба напрацьовувати уже зараз.

І ці процеси в агломерації відбуваються. На зустрічі згадувались успішні приклади, коли громади спільно утримують медичні чи соціальні заклади, разом закупають техніку для надання комунальних послуг, вирішують питання шкільної і позашкільної освіти.

А нещодавно відбувся унікальний прецедент. Як повідомили в департаменті міської агломерації, Бібрська та Львівська громади уклали двосторонній договір про міжмуніципальне співробітництво, який взагалі є першою в Україні угодою межі великим містом і сусідньою громадою.

Іншим прикладом, де співпраця громад уже дала результат, є рішення, що в межах реконструкції міжнародної траси М-09 за кошти ЄБРР буде прокладено велодоріжку із сучасною велоінфраструктурою від Львова до Жовкви через Куликів. Відстояти такий проєкт вдалось завдяки спільним зусиллям цих трьох громад.

Таких проєктів співпраці ставатиме усе більше. В ході спільної роботи представників громад уже з'явилися напрацювання щодо покращення роботи громадського транспорту і розвантаження доріг в агломерації, розбудови туристичних маршрутів, вирішення проблем водопостачання і водовідведення, підвищення якості підготовки кадрів робітничих спеціальностей і розбудови кластерів. Загалом наразі опрацьовується біля 20 таких проєктних ідей.

Щоб дійти до спільних рішень, іноді потрібні компроміси, але у вигазі від їхньої реалізації будуть мешканці та мешканки і Львівської, і сусідніх громад. Такий висновок останньої зустрічі, що відбулась (https://zaxid.net/kompromis_y_interesah_gromad_ta_kultura_spivpratsi_n1569269). – 2023. – 17.08)

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Любомир Зубач, заступник міського голови Львова з містобудування, депутат Львівської облради, фракція «Самопоміч»

Вимагаємо #вето5655!: Цей закон настільки поганий і шкідливий для країни, що «хіта» з нього не вийде

Сьогодні Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України влаштувало дивну подію – обговорення підзаконних актів щодо імплементації реформи містобудування.

Чому це дивно? Ну бо закон 5655 не підписано і він не діє, то яким чином можна обговорювати підзаконні акти до нього? Чи лобісти видають бажане за дійсне – хочуть, щоб всі, хто проти 5655, змирились?

Знаєте, це мені нагадує історію з відверто поганою піснею, яку хочуть зробити хітом. Її крутять на всіх радіо чи тб, аж поки ти такий: «Та не така вже та пісня й погана». А за якийсь час починаєш її і взагалі підспівувати. Мабуть, саме на це й розрахунок.

Ну то я хочу запевнити авторів і лобістів 5655: цей закон настільки поганий і шкідливий для країни, що «хіта» з нього не вийде.

Щодо самого заходу. Дискусія традиційно почалася і по ходу доповнювалася постійними звинуваченнями в бік місцевого самоврядування, розбавлялася маніпуляціями авторів та відвертими нісенітницями найнятих «незалежних» юристів. Уявляєте рівень комунікаційної майстерності апологетів 5655: ви організуєте обговорення з громадами і за кожної нагоди їх звинувачуєте у всіх смертних гріхах? Тоді навіщо запрошували? Задля «пташки»?

Загалом це якісь сектантські методи, чесне слово: увірувати в якусь псевдоідею, закритися у власній бульбашці, нікого не чути та проповідувати. Всі мають покійно схилити голови і стати адептами світлої ідеї. А якщо ні, то ти ворог та корупціонер...

Все це було би смішно, якби не було так сумно.

Громадськість і фахівці не втомляться повторювати:

Закон 5655 – це тотальна централізація повноважень та відвертий лобізм великих олігархів-забудовників.

Закон 5655 стане перешкодою на шляху до Європейського союзу та може зупинити фінансування відбудови та відновлення України. Адже у своїй резолюції Європейський парламент чітко застеріг від підписання цього закону.

І від того, що міністерство створить видимість обговорення втретє і вчетверте – нашої позиції, зокрема і органів місцевого самоврядування, не змінить:

Вимагаємо #вето5655!

На фото видно, як багато експертів допустили до обговорення, порожні крісла у залі, але ж картинку, мабуть, потім скоригують, як треба, для звітності... (https://zaxid.net/vimagayemo_veto5655_n1569141). – 2023. – 15.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Василь Вовк, експерт з питань державної безпеки, генерал-майор юстиції

Втрати ЗСУ таємні? Ні.

Інформація про кількість загиблих і поранених українських військовослужбовців під час воєнного стану становить державну таємницю, заявила заступниця міністра оборони Ганна Маляр.

«Чому ці дані таємні? Тому що під час активної фази війни кількість загиблих і поранених противник використовує для прорахунку наших ймовірних подальших дій. Річ у тім, що у військовій справі певні дії залежать від відсотка загиблих і поранених

щодо загальної кількості військовослужбовців. Відповідно, якщо ці цифри відомі, ворог може наперед прорахувати наші дії», – написала Г. Маляр в Telegram.

Як підкреслила Ганна Маляр, під час воєнного стану ця інформація становить державну таємницю, не тому що хтось щось хоче приховати, а тому що це вимога військових.

Згоден. Але не в усьому. Дещо не зовсім так, а дещо зовсім не так.

1. Не дуже зрозуміло, яким саме чином кількість загиблих і поранених «противник використовує для прорахунку наших ймовірних подальших дій».

Швидше у цьому йому допоможуть якраз інші цифри – кількість наявних сил і наші мобілізаційні спроможності.

До того ж противник самостійно веде статистику наших втрат, причому окремо по напрямках і зонах бойових дій. Навіть, якби ми публікували втрати, вони при плануванні військових операцій віддавали перевагу своїм, а не нашим розрахункам.

2. Хто сказав, що ці дані таємні? Хто вирішив, що вимога військових автоматично відносить цю інформацію до державної таємниці?

а) Сьогодні будь-яка особа може розголосити відомості про наші втрати на війні і їй за це «нічого не буде». Тому що не виконані відповідні формальності щодо віднесення таких даних до секретної інформації.

Не здійснено процедури:

– прийняття державним експертом з питань таємниць рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей;

– включення цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (далі Звід, Звід відомостей, ЗВДТ);

– опублікування змін до цього Зводу.

б) Оскільки підтримую тимчасове (на час дії воєнного стану) засекречення такої інформації (вона дійсно використовується у пропагандистських цілях та з метою

негативного впливу на морально-психологічний стан нашого війська), пропоную відповідальним особам Міністерства оборони спільно з колегами зі Служби безпеки провести процедури для внесення у Звід відомостей, що становлять державну таємницю, пункту щодо засекречення даних про втрати особового складу Збройних Сил України під час воєнного стану.

Це дозволить притягувати до кримінальної відповідальності осіб, які розголосять таку інформацію, за статтею 328 Кримінального кодексу. При дотриманні принципу невідворотності покарання, на голодному пайку залишаться не лише ворожі розвідки, але й представники недобросовісних ЗМІ, у тому числі іноземних.

Потрібен системний і професіональний підхід для вирішення проблемних питань. Й завжди залишайтеся, друзі, у правовому полі – під час воєнного стану воно також існує і мало б працювати.

P.S. Передбачаю питання, а про що тоді йдеться в пункті 1.2.3. ЗВДТ «Відомості за окремими показниками про узагальнені розрахунки психогенних втрат у воєнний час в цілому щодо: виду, роду, спеціальних військ, оперативного командування, повітряного командування, військово-морської бази, тактичної групи, бригади, полку (до них прирівняних) ЗС»?

Тут мова йде про засекречення не загальних (безповоротних і санітарних), а психогенних втрат. Це лише ті люди, які втратили на короткий або тривалий час боєздатність внаслідок впливу бойових психогенних стрес-факторів. Хоча відсоток таких втрат може бути доволі великим (https://censor.net/ua/blogs/3439614/vraty_zsu_tayemni_ni). – 2023. – 25.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Володимир Фомічов, журналіст, колишній полонений

Виховні санкції: як виглядає гральний бізнес без Паріматч

Нещодавно Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ) позбавила ліцензій кілька компаній, які займались організацією азартних ігор. Зокрема, без ліцензії залишилися ТОВ «Паріматч», ТОВ «Покерматч.ЮА» та ТОВ «Поінтлото».

КРАІЛ зазначила, що таким чином було виконано рішення Ради нацбезпеки та оборони (РНБО) про накладення санкцій на ці структури, ухвалене ще в березні цього року. Нагадаємо, це рішення спровокувало скандал, адже під санкції потрапив чи не найбільший оператор ринку азартних ігор в Україні.

Щоб зрозуміти масштаби – на початку року заступник голови Нацбанку Дмитро Олійник заявляв, що весь обіг грального бізнесу в Україні складає приблизно 12-15 мільярдів гривень.

Санкції України, які вводяться зазвичай за зв'язки з Росією або її громадянами, опосередковано торкнулися сотень тисяч поціновувачів азартних ігор. Багато років гральний бізнес в Україні був під заборонаю. Лише 2019 року, з приходом до влади Володимира Зеленського, почалася його легалізація.

Тіньові схеми не припинилися в один момент. Достатньо згадати скандал навколо ІВОХ-Банку, який був виведений з ринку на тлі обвинувачень у допомозі операторам ухилятися від сплати податків.

Схема полягала в тому, що банк нібито проводив фінансові операції гравців не за кодом «азартних ігор», а за кодом «ігор в інтернеті». Таким чином, оператори маскувалися за кіберспортом і платили менше податків.

Втім, легалізація і активна робота правоохоронців у цій сфері дала свої результати. Податкові платежі «ігорки» невпинно зростали – у 2023 році оператори сплатили в бюджет понад 3 мільярдів гривень.

Тож введення санкцій проти найбільшого оператора, який одним з перших після повномасштабного вторгнення заявив про вихід з росії та припинення франшизи на території рф, були, м'яко кажучи, сюрпризом. Особливо враховуючи те, що легалізація грального бізнесу була однією з «фішок» команди Зеленського,

а його оточення регулярно отримувало звинувачення від політичних опонентів у лобізмі різних операторів.

Особливої гостроти ситуації додало те, що влада так і не надала обґрунтованих причин та доказів, за якими було введено санкції.

Найбільший оператор, який в один момент фактично втратив бізнес, пішов шляхом публічного оскарження прийнятого РНБО рішення. Адже гральний бізнес – це, в першу чергу, гравці, яких в Україні дуже багато. На сайті президента з'явилася петиція про скасування санкцій проти «Паріматч», яка швидко набрала 25 тисяч підписів.

Президент на неї відповів. І доручив Кабміну розібратися в ситуації і оцінити підстави для введення санкцій. Що, знову ж таки, ніяк не завадило КРАІЛ відкликати ліцензію. У комісії наголошують – присутність у санкційному списку є підставою для втрати ліцензії за законом.

У самій компанії «Паріматч» стримано відреагували на рішення КРАІЛ. У прес-службі наголосили, що компанія одразу зупинила діяльність у березні 2023 після введення санкцій.

«З того часу всі ліцензійні онлайн ресурси і сервіси компанії не працюють. Натомість за цей період збільшилася кількість сайтів-підробок бренду Parimatch та шахраїв, які бажають зловмисним шляхом заволодіти коштами гравців», – заявили у компанії, додавши, що не збираються відновлювати роботу в Україні до моменту зняття санкцій.

У КРАІЛ зазначили, що серед вимог до організаторів азартних ігор є обмеження щодо того, що здобувач ліцензії не перебуває під санкціями. «У разі прийняття РНБО рішення про скасування санкцій Паріматч зможе подати заяву на отримання нової ліцензії», – зазначили у КРАІЛ.

Що робити з санкціями?

Механізм санкцій ще до початку повномасштабного вторгнення росіян доволі ефективно використовувався державою для викорінення впливу агресора. Можна згадати закриття каналів Віктора Медведчука, і багато інших випадків.

Але траплялися і випадки маніпулювання санкційними списками з боку силовиків.

У травні 2021 року РНБО ввела санкції проти 557 «злочинців у законі», а вже в жовтні виявилось, що санкції проти 108 людей були введені помилково. Опозиційні депутати тоді стверджували, що зайві фігуранти опинилися у списках з легкої руки підлеглих экс-міністра внутрішніх справ Арсена Авакова. Тоді звільнений міністр пояснював цю ситуацію тим, що папки з санкційними списками роздавали за 5 хвилин до засідання, а деякі прізвища вносили «з голосу».

А голова президентської фракції у парламенті Давид Арахамія розповідав, що зайві прізвища кимось вносилися спеціально, а за такі «помилки» відповідальним особам пропонували від 100 до 300 тисяч доларів.

У випадку з «Паріматч», у статті Forbes. UA висловлювалася версія, що санкції проти компанії були результатом помсти з боку одного з гравців ринку, власники якого мали російське коріння.

Експерти також висловлюють сумніви щодо чистоти мотивів санкцій. «До державної безпеки воно точно не має відношення. В результаті ми просто отримали банальний переділ грального ринку в інтересах інших компаній», – вважає економіст Олексій Куц.

Інший економіст Борис Кушнірук зазначає, що сьогоднішній санкційний механізм вкрай непрозорий та незрозумілий. «Впевнений, що після завершення війни та скасування воєнного стану Україну чекає цунамі судових позовів до українських, а згодом міжнародних судів щодо конституційності санкцій щодо тих чи інших українських фізичних та юридичних осіб», – наголошує він.

На його думку, позасудовий характер застосування санкцій «створює величезні можливості для зловживань».

Олексій Куц пропонує відмовитися від позасудового механізму санкцій, який дає можновладцям необмежені корупційні можливості для захоплення активів і переділу ринків, та взяти за основу американський досвід ведення санкційної політики. Там введенню санкцій передують розслідування та підготовка

аналітичних матеріалів. Санкції на заході ніколи не приймаються спонтанно. Україна має розробити спеціальний закон на кшталт американського під умовною назвою «про протидію ворогам Америки» (https://censor.net/ua/blogs/3439637/vyhovni_sanktsiyi_yak_vyglyadaye_gralnuyi_biznes_bez_parimatch). – 2023. – 25.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Коаліція «Україна. П'ята ранку»

Як документувати воєнні злочини, аби не зашкодити слідству

Важливим партнером для національних, іноземних та міжнародних правоохоронних органів є українські громадські організації, які документують міжнародні злочини, скоєні у ході російсько-української війни. Із огляду на те, що Міжнародний кримінальний суд, найімовірніше, фокусуватиметься на розслідуванні лише кількох десятків скоєних в Україні міжнародних злочинів, основна допомога від неурядових організацій має бути спрямована на національні правоохоронні органи, яким доведеться фіксувати та розслідувати десятки тисяч ймовірних злочинів.

Утім, не все, що роблять громадські організації, може бути корисним через недотримання методології документування або нехтуванням процесом збереження доказів.

Truth Hounds – команда українських фахівців із прав людини, що займається документуванням і розслідуванням воєнних злочинів. Із 2014 року організація провела більше 220 польових місій та збрала понад 5000 тисяч свідчень від постраждалих та безпосередніх свідків. Від початку повномасштабного вторгнення організація працює в усіх областях, де велися або ведуться бойові дії.

У цьому матеріалі ми розповідаємо, як громадським організаціям документувати воєнні злочини, аби не зашкодити слідству.

Чого ми прагнемо від документування?

Фундамент документування – це опитування безпосередніх свідків та потерпілих ймовірного

злочину. Без проходження цього етапу всі подальші кроки вважаються беззмстовними, оскільки не підтверджуються конкретними та завіреними свідченнями.

Під час опитування документатори намагаються отримати найповніші відповіді на питання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» і «який був результат?»

Інформація від свідків має допомогти аналітикам і слідчим знайти відповідь на два запитання:

- Чи був описаний свідками інцидент воєнним злочином?
- Якщо був, то хто його скоїв?

Необхідно зібрати інформацію від максимальної кількості джерел та обов'язково перевірити їхню релевантність. Після отримання даних від свідків та потерпілих документатори вивчають згадані опитуваними локації та місця інцидентів, і за потреби та наявності збирають фізичні докази.

Як опитувати свідків та потерпілих?

При плануванні власних польових виїздів спершу варто скоординуватися з офіційним слідством та документаторами інших правозахисних організацій, аби уникати дублювання зібраних свідчень та повторної травматизації потерпілих. Це також важливо, аби охопити максимальну кількість населених пунктів, унікальних опитаних свідків та постраждалих.

Перш ніж збирати будь-яку інформацію за участі інших людей (йдеться не лише про опитування, а і про фото– чи відеофіксацію та отримання документів), громадські організації мають отримати інформовану згоду.

Згода має бути оформлена письмово та мати підпис свідків чи потерпілих, яким вони погоджують подальше використання інформації, зокрема передачу свідчень національним чи міжнародним слідчим органам, ЗМІ, архівним інституціям або партнерським організаціям.

На початку опитування зафіксуйте довідкову інформацію. Запишіть, чим займається людина, яку має освіту, дізнайтеся її місце роботи та проживання, дату народження та інші персональні та контактні дані.

Далі варто перейти до запитань про дату та час інциденту, про який йдеться. Уточніть, як свідки можуть підтвердити цю інформацію. Наприклад, чи відштовхуються вони від якоїсь конкретної події чи спогаду (державне свято, спортивне змагання, сімейне свято, початок бойових дій, публічні заяви посадовців та лідерів, міжнародна подія, годинник, на який людина подивилася в момент інциденту тощо).

Зафіксуйте словесний опис локації, де стався інцидент: адреса, особливі об'єкти поруч тощо. Дуже важливо з'ясувати, де в момент події перебували свідки: безпосередньо на місці і бачили все на власні очі, перебували в іншому місці і просто роблять припущення, чули від сусідів чи інших людей тощо.

Якщо документуються наслідки обстрілів, то необхідно зафіксувати точний перелік місць ураження, що саме бачили (спалахи, активні кольори в небі, траєкторію польоту снаряду) та чули опитувані (залпи, вибух, свист, шипіння, рипіння, шелест). З'ясуйте, з якого боку відносно місця перебування опитуваних вівся обстріл (із боку певної сторони світу, конкретного населеного пункту, об'єкту тощо). Якщо свідки стверджують, що обстріл вівся, наприклад, із РСЗВ, то необхідно дізнатися, звідки у них ця інформація.

Національна поліція з перших днів війни задокументувала 95% скоєних у країні злочинів

Для встановлення умислу, оцінки принципів пропорційності, розрізнення та обережності потрібно дізнатися інформацію про сили сторін конфлікту та їхні локації в момент атаки. А також з'ясувати, чи були поблизу об'єкти, які могли бути легітимною ціллю обстрілу, або ж об'єкти, які вважаються захищеними від прямих атак.

У випадку документування злочинів, скоєння яких передбачає прямий контакт між потерпілими чи свідками з одного боку та нападниками з іншого, документаторам необхідно з'ясувати, скільки було нападників, як вони виглядали та які елементи свідчать про їхню приналежність до комбатантів тієї чи іншої сторони (військова форма, зброя, нарукавні знаки, погони, автомобілі та військова техніка тощо). А також встановити, чи було

видно обличчя нападників, чути їхні голоси, специфіку мовлення, як вони представлялися або зверталися один до одного.

Пам'ятайте, що у жодному разі не можна впливати на опитуваних: ставити закриті запитання, наштовхувати їх на відповідь, розповідати інформацію надану вам іншими свідками тощо.

У кінці кожного інтерв'ю свідкам чи потерпілим дають можливість ознайомитися з задокументованими свідченнями та виправити можливі помилки чи неточності у записах. Усі свідчення потрібно збирати окремо: не допускається присутність та вплив на покази свідка інших очевидців чи будь-кого іншого.

Як фіксувати наслідки обстрілів?

Документаторам не варто фотографувати і знімати на відео те, що наражає на небезпеку їх самих або інших людей. Якщо фіксація видається безпечною і доцільною, то необхідно взяти інформовану згоду тих, хто буде в кадрі.

Почніть зйомку із того, щоб виставити кадр у напрямку півночі: покажіть компас на камеру і виставте кадр на північ. Це не обов'язково, але значно полегшує орієнтування у просторі для розслідувача. Паралельно назвіть дату, час і місце зйомки, а також наслідки чого ви документуєте. Назвіть максимально точну адресу – номер будинку чи перетин вулиць.

Потім плавно зніміть панораму на 360°. Усі рухи мають бути повільними і плавними, щоб згодом можна було роздивитися всі деталі та зробити якісні стоп-кадри. Це дозволить розслідувачам визначити кут розльоту осколків, масштаби руйнувань, а також підтвердити місце зйомки. Намагайтеся проводити фіксацію так, щоб випадкові перехожі не потрапляли у кадр.

Потім перейдіть до зйомки наслідків обстрілу. Якщо є вирва від снаряда – переведіть камеру на неї. Обійдіть її по колу, на кілька секунд затримавшись у трьох умовних точках. Якщо пошкоджена будівля – покажіть руйнування, дірки у паркані тощо. Зніміть залишки снарядів. Необхідно заміряти розміри всіх цих пошкоджень, як-от діаметр і глибину вирви, а також розміри залишків снарядів. Заміри потрібно робити безпосередньо в кадрі. Зніміть не лише сам процес замірювання,

але й наведіть камеру на показники рулетки. Постійно коментуйте свої дії.

Потім ретельно збережіть усі дані. Зробіть таблицю з максимально детальним описом даних про відео: локацію, час, GPS-координати, використаний пристрій, наслідки чого були зафіксовані, хто знімав та допомагав робити заміри пошкоджень. Ця інформація допоможе в майбутньому підтвердити автентичність відео.

Після цього зверніться до правоохоронців та узгодьте з ними, як саме потрібно передати ваші фото та відео. У жодному разі не пересилайте ці матеріали через месенджери.

Юрій Белоусов: «Геноцид дуже лякає міжнародних юристів. Оскільки геноцид – це злочин злочинів»

Вразливі категорії

У рекомендаціях Євроюсту, Мережі з питань геноциду і Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду щодо документування міжнародних злочинів йдеться, що громадським організаціями варто зводити взаємодію з вразливими особами до мінімуму. Можна отримувати інформацію від них лише тоді, коли вона є абсолютно необхідною, має очевидну додану цінність і не може бути отримана з інших джерел. Але тоді опитування має проводити лише досвідчений документатор із відповідним практичним досвідом і спеціальною підготовкою, за потреби залучіть психолога.

Цей перелік не є вичерпним, але здебільшого до вразливих груп відносяться:

- діти до 18 років;
- люди літнього віку;
- постраждали від сексуальних злочинів, тортур чи іншого насильства;
- особи з ознаками психологічної травми;

Рівень вразливості треба визначати в кожному конкретному випадку окремо. Для цього проводять оцінювання, його мета – встановити, чи здатна особа надати інформовану згоду, і чи можна провести документування так, щоб не заподіяти їй шкоди.

Якщо ви не зможете забезпечити свідкам чи потерпілим необхідну підтримку або є ризик ретравматизувати людину, відкладіть документування або взагалі його не проводьте.

Відповідальність та безпека

Пріоритет у процесі документування – безпека свідків та потерпілих. Йдеться не тільки про їхнє фізичне та психологічне здоров'я, а й право на недоторканність приватного життя. Ви маєте гарантувати захищеність і конфіденційність інформації, отриманої від них. Можна застосовувати кодові назви для збереження анонімності, використовувати зашифровані пристрої та засоби захищеного зв'язку.

Важливо також визначити, як можна направляти постраждалих до служб, що можуть надати їм релевантну допомогу (https://lb.ua/blog/koalitsiia_ua5am/570644_yak_dokumentuvati_voienni_zlochini_abi.html). – 2023. – 18.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Євген Лисенко, старший аналітик ГО “Принцип”

Діджиталізація шляху ветерана: перспективи та перепони

Передати документи про рішення військово-лікарської комісії, забезпечити онлайн-взаємодію військової частини й територіальних центрів комплектування та лікувального закладу, отримати посвідчення УБД, оформити пільги та послуги онлайн – все це не тільки б спростило життя та службу військовим і ветеранам, але й розвантажило бюрократизовані і повільні державні процеси. Але це стане можливим лише після впровадження системного електронного документообігу та цифрових рішень.

“Принцип” проаналізував наявні електронні інструменти для військових і ветеранів, та звернув увагу на потрібні зміни для спрощення шляху сотень тисяч українців у війську.

Наразі для військового та ветерана більшість процесів взаємодії з державою здійснюється у паперовому вигляді. Існують точкові ініціативи, які дозволяють отримати послуги, пільги, статус, документи, але це все поки відбувається хаотично і довго.

На такий стан речей, звісно, впливає те, що є певні дисциплінарні правила, які склалися вже давно і вимагають фізичної присутності військового. Однак часто лише для отримання необхідної інформації про процедури, послуги, для подачі документів або їх отримання військовослужбовець чи ветеран вимушений самостійно шукати шляхи, витратити забагато часу й “перевозити” їх між різними точками по цілій країні.

Впровадження електронного документообігу й інформаційних рішень – це важкий процес повноцінного переходу на цифрові дані. Для цього мають бути впроваджені не тільки окремі інформаційні системи, реєстри та правила обміну цими даними, але і має бути інфраструктура інформатизації з високим рівнем захисту, навчений персонал.

Наприклад, важливим кроком для мобілізації стане повноцінне впровадження системи “Оберіг” – Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов’язаних та резервістів, яка є важливим як для військовозобов’язаних, так і для чинних військових, оскільки являється початковою точкою входу та цифровізації даних про особу.

Вже зараз існує багато цифровізованих рішень для цивільних, які можуть бути інтегровані для військових та ветеранів, щоб спростити їхній шлях отримання послуги чи документу. До прикладу, електронний підпис для отримання певних послуг та сервісів, який має таку ж юридичну силу, що і підпис на папері. Або електронна черга у лікувальний заклад, яка знайома всім з медичної реформи. Проте для військовослужбовця та ветерана мають існувати окремі користувацькі інтерфейси, нові реєстри з можливістю використання інформації з інших інформаційних систем.

“Дія” для ветеранів та їхніх родин, електронний УБД

Ветерани, члени їхніх сімей та сімей загиблих захисників на порталі “Дія” можуть скористатися різними сервісами, зокрема, подати заяву про грант для створення або розвитку ветеранського бізнесу; заяву на призначення пенсії для військовослужбовця або на основі інвалідності та отримати електронне

пенсійне посвідчення. Також можна подати заяву на призначення субсидії, отримати інформацію щодо земельних ділянок, їхнього призначення, будівельних дозволів.

Водночас спроможності “Дії” мають розширюватися. Зокрема, має з’явитися технічна можливість подати заяву та інші необхідні документи для отримання соціальних послуг онлайн через портал. Кабмін для цього ще у 2020 році ухвалив відповідний документ, але у реальності така можливість не працює.

Серед дуже очікуваних проєктів – отримання посвідчення УБД онлайн у додатку “Дія”. На початку 2022 року Мінвет та Мінцифри заявили про початок співпраці у цьому напрямі, проте станом на 2023 рік електронний УБД отримати поки неможливо. Хоча пришвидшення отримання посвідчення учасника бойових дій – залишається одним із критичних пріоритетних заходів.

Адже наразі цей процес не автоматизований, а чекати на отримання статусу треба місяцями. У військових частинах тисячі документів у паперовій формі готуються, зберігаються та передаються фізично на комісії. Які згодом мають верифікувати повторно інформацію про залучення військового до активних бойових дій.

В умовах повномасштабного вторгнення така модель не може справитися із кількістю посвідчень, які треба оформити. Станом на 1 липня цього року, з одного мільйона військових лише 40 тисяч отримали посвідчення УБД. Очевидно, що держава має активно працювати над цифровізацією отримання УБД і тим самим спростити життя тих, хто ризикує собою за ту саму державу. А також самих військових частин, на яких покладено обов’язок збирати та передавати таку інформацію.

У квітні “Принцип” почав співпрацювати із Комітетом соціальної політики ВРУ та депутатами для полегшення процесу надання УБД. Наразі по цьому триває робота із залученням департаменту з цифровізації МОУ, експертів Мінцифри та Мінвету.

Інформаційний портал e-Ветеран

“e-Ветеран” – сервіс, який повністю розроблений суто під потреби ветеранів та

їхніх сімей. Це інформаційний помічник на базі “Єдиного державного реєстру ветеранів війни”(ЄДРВВ). Якщо цей сервіс почне повноцінно функціонувати, ветерани та їхні сім'ї зможуть онлайн отримувати ветеранські послуги та інформацію про соціальні гарантії: надання статусів, послуг, пільг, гарантій тощо.

Однак як до “е-Ветерану”, так і до ЄДРВВ користувачі доступу поки що не мають. Їм бракує прозорості інформації, коли робота цих ресурсів повністю буде запущена. На думку “Принципу”, запуск ЄДРВВ є критично важливим для планування також ветеранської політики та інтервенцій держави у питаннях забезпечення потреб ветеранів та їхніх рідних. Його інтеграція з іншими системами (наприклад, згаданими у цьому матеріалі реєстрами) є критично важливою та може стати ефективним інструментом для аналізу даних та моніторингу наданих послуг.

Важливим напрацюванням на цьому порталі, який спрощує маршрут ветерана, є розділ Електронні сервіси. У ньому наразі можна отримати тільки одну послугу “Надання підтримки особам з інвалідністю внаслідок війни”, які отримали інвалідність I або II групи внаслідок бойових дій (15 тис гривень). Обіцяють, що у подальшому цей перелік послуг має розширюватись найближчим часом.

ВЛК та медичні послуги

Часта ситуація: військовослужбовець з пораненням або захворюванням має самостійно збирати, надавати або надсилати багато паперових документів і бути присутнім в різних географічних точках країни для кожного етапу, навіть для отримання направлення. Таку проблему, як і безліч інших незручностей, ми виявили й адресували міжвідомчій групі по оптимізації процесів військово-лікарської комісії (ВЛК), в яку входить “Принцип”.

Тож дуже важливо, щоб держава запровадила електронний документообіг між військовою частиною і територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), ВЛК та закладами охорони здоров'я. Ми очікуємо на повноцінне впровадження рішення цього року. Зокрема, варто згадати про початок

запису на проходження ВЛК через електронну чергу, знайому цивільним.

Важливим наслідком роботи по автоматизації та цифровізації процесів по ВЛК буде створення єдиного інформаційного простору, де б фіксувались всі медичні взаємодії з військовим через медичні інформаційні системи (МІС). Це дозволить відстежувати повний стан здоров'я бійця у випадку поранення чи захворювання. А також для безперервного моніторингу стану військового-пацієнта, який переходить до цивільного життя, стає ветераном та знову користується послугами цивільної системи охорони здоров'я.

Є окремі області та військові лікувальні заклади, в яких з'явилися МІС на регіональному рівні. Ми очікуємо, що рішення буде поширюватися на рівні країни, комплексно та уніфіковано – саме через медичну інформаційну систему та з використанням вже наявної єдиної Електронної системи охорони здоров'я.

Єдина інформаційна система соціальної сфери

З кінця 2021 року держава розпочала пілотне впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) – вона має автоматизувати та централізувати всі ділові процеси в соціальній сфері і бути інтегрованою, зокрема, з інформаційними системами Мінсоцполітики, Пенсійного фонду, Мін'юсту, Міністерства цифрової трансформації України (Дія), Податкової служби тощо.

Це критична реформа у сфері соціального захисту, яка має змінити також і можливості для ветеранів. Вона має бути під особливую увагою громадянського суспільства. Оскільки отримання соціальних послуг та підтримки наразі є дуже ускладненим, переважна більшість процесів відбуваються в ручному режимі та з паперовим документообігом. За словами міністра Федорова, вже цього року Мінсоцполітики планує впровадити ЄІССС на території всієї України та перевести в онлайн-режим надання найбільш масових соціальних допомоги і послуг.

Повномасштабна війна – є критичним фактором, що впливає на можливість

впровадження змін. Тим не менше, такі умови вкотре актуалізують нагальні питання для військових та ветеранів, зокрема у сфері діджиталізації. Ми у “Принципі” переконані, що держава має прискорити цифровізацію всіх інструментів і масштабувати їх на всі послуги, які стосуються військових чи ветеранів. Тим паче кількість ветеранів тільки більшатиме, а отже і завдання забезпечити їх послугами – теж зростатиме (https://lb.ua/blog/ho_pryntsyp/571010_didzhitalizatsiya_shlyahu_veterana.html) – 2023. – 21.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олена Коробкова, экс-голова Ради НАБУ, експерт у сфері фінансів

Законопроект про оподаткування «надприбуткової» банківської системи: чи все з ним добре?

28 серпня у Верховній Раді був зареєстрований законопроект №9656 про внесення зміни до підрозділу 4 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування чистого процентного доходу банків.

Документ передбачає податок у розмірі 5% обсягу чистого процентного доходу, що вводиться на період із 2024-го по 2026 рік включно. Податок на чистий процентний дохід сплачуватиметься банками додатково до податку на прибуток і одночасно з ним.

Тобто ця законодавча ініціатива, по суті, є подвійним оподаткуванням прибутку. ЧПД є частиною фінансового результату, що вже оподатковується податком на прибуток підприємств (ПнПП).

Що не так із цією ідеєю?

Загалом, якщо розглянути цей документ через трішки філософську призму, то очевидним є той факт, що законопроект не зовсім відповідає ринковій економіці та підходу до економіки, якого Україна дотримується, оскільки він більше схожий на комуністично-більшовицьке бачення «забрати в багатих – роздати бідним».

Але зачекайте, чи точно забирають «у багатих»?

Давайте проаналізуємо низку практичних нюансів.

Наприклад, у фінансовій звітності обліковується весь нарахований, а не тільки фактично отриманий процентний дохід.

Тобто під час війни банки змусять платити податки ще з тих доходів, яких вони не отримали від клієнтів, котрі перестали обслуговувати кредити.

Також видається, що й рахувати прибутки банків за обліковою ставкою – не зовсім справедливий підхід, адже є і ставка залучення коштів.

Окрім того, частина коштів банків узагалі розміщується в НБУ під 0%, і вона, ця частина коштів, росте (згідно з рішенням НБУ про підвищення вимог до резервування у вересні). Нині середньозважена ставка розміщення коштів банків у НБУ становить лише 14%, й у вересні вона надалі знизиться. А чи порахував хтось, під який відсоток банки залучили ці кошти? Це ж залучені у клієнтів ресурси!

Варто також звернути увагу, що чистий процентний дохід (ЧПД) складається не тільки з операцій із цінними паперами.

«Таймінг» цього законопроекту (до кінця 2026 року) також породжує запитання, оскільки невідомо, що саме має статися у 2026 році та чи мають автори документа прогнози динаміки ЧПД банків на три роки?

Чи не слід дочекатися «стрес-тестів» банківської системи і тільки потім аналізувати, де ж ті казкові «прибутки» у банків?

Чого очікувати клієнтам банків?

Якщо ВР таки підтримає таку ініціативу, наслідком запровадження цього законопроекту буде додаткове навантаження на клієнтів банків і зростання комісійних тарифів у банківській системі.

Тобто, якщо простими словами, користування банківськими послугами для пересічних українців здорожчає.

Бо знаючи проблеми системи зсередини, банківські експерти підтвердять вам: система не така багата і також неабияк потерпає від реалій сьогодення.

Також ця ініціатива є дуже небезпечною для незалежності НБУ в провадженні монетарної політики. По суті, її автори кажуть: коли облікова ставка висока, ми будемо її оподатковувати. Вибачте, а якщо вона, на вашу думку, стане «низька», ви роздаватимете назад бюджетні гроші? Цей прецедент, коли депутати вирішують про прийнятний рівень процентних ставок і намагаються його відрегулювати, може стати першим кроком повернення нас у 1990-ті, коли Верховна Рада ще й наказувала НБУ, кого кредитувати та під яку ставку. Наслідком тієї практики була шалена гіперінфляція, відповідальність за яку досі ніхто не взяв на себе. Поточна монетарна політика, навпаки, спрямована на мінімізацію інфляції. І їй це непогано вдається.

На мою думку, не дуже концептуально вірно «душити» соціально важливу сферу, що важлива і для економіки, і для населення, і для стійкості країни загалом (https://lb.ua/blog/olena_korobkova/572336_zakonoproiekt_pro_opodatkuvannya.html). – 2023. – 29.08).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дана Ярова, членкиня Громадської антикорупційної ради при Міноборони, голова ГО «Мрія дітей України», волонтерка

Нова реальність, з якою треба вчитись жити: чому легалізація зброї на часі?

Якось взимку я поверталась з якогось випробовування з нулів. Була ніч. Я дримала в машині. Ми під їхали під шлагбаум в житловий комплекс в центрі, де я тоді жила, в зв'язку з блекаутом. Нас зупинили поліцейські. Мій помічник показав їм перепустку, яка дозволяє їздити в комендантську годину. Я дримала. Але розбудила мене суперечка між помічником та поліцейським. Поліцейський вимагав якісь документи, які підтверджують відрядження на нуль.

Я долучилась до розмови. Поліцейський намагався вилучити спецперепустку і сказав, що зараз ми поїдемо до райвідділу. Бінго –

подумала я. І так радісно підтвердила свою готовність туди поїхати, що вони від здивування почали від мене тікати. Я навіть вийшла з машини і наздоганяла їх, бо вони чомусь передумали везти нас в райвідділ. Але вони вскочили в машину і розчинились в тумані. За півтора роки війни, за всі поїздки вночі в дуже складних напрямках, через величезну кількість блокпостів з поліцейськими та військовими це був єдиний випадок. Єдиний.

І ще. Якщо ви бачите людину зі зброєю, навіть якщо вона перевищує свої повноваження, триста разів подумайте щось робити зайве. Бо людина зі зброєю може її використати. Бо там також люди. Вони також можуть помилятися, вони також можуть бути виснажені психоемоційно та фізично. Бо війна. Бо всі стомились. Бо всі виснажені. Але у них є зброя і вони можуть її використати. А у вас її немає і ви не вмієте нею користуватися. І ще. Після війни таких історій ми будемо чути дуже багато.

І найрозумніше, що можна зробити в цій ситуації – це легалізувати зброю. З метою хоча б зрозуміти скільки її, і у кого вона є.

А зброї буде дуже багато. Ви знаєте, скільки трофейної зброї на руках у військових? Я вам скажу, що дуже багато. Ви думаєте, що ті, хто повернеться в мирні міста її не привезуть? Ви помиляєтесь. Привезуть. Ви думаєте, що не виникне ситуації, коли її захочуть використати? Ви помиляєтесь. Бо люди, які без ротації вже півтора роки на війні знають лише один спосіб вирішити будь-яке питання – це використати зброю.

Що дасть легалізація?

1. Хоча б уявлення, скільки тієї зброї на руках. Я розумію, що не всі заявлять про її наявність, але більшість заявить.

2. Люди, які мають зброю на руках, хоч інколи будуть відвідувати нарколога та психіатра. Я розумію, що довідки можна купити, але хтось таки відвідає.

3. Саме розумне було б збирати їх раз в 3-6 місяців на полігонах. Постріляти, випити, поговорити, вибігати адреналін, на якому вони живуть вже півтора року. Бо повірте старому ПТСР-ку, адреналінова залежність є. І це також треба враховувати.

Нас чекає складне післявоєнне життя. І безліч складних викликів, з якими нам також прийдеться вчитись жити.

І перше, що всім треба запам'ятати, якщо ви бачите людину зі зброєю, і вона, може, й перевищує свої повноваження – не “бікуйте”. Бо ви вже в програвші. У вас зброї немає, у людини є. І ця зброя може бути використана проти вас.

Неприємні новини? Так. Але це нова реальність, з якою кожному з нас треба вчитись жити. Тому вчіть нові правила життя. Якими б неприємними вони не були (https://lb.ua/blog/dana_yarova/572550_nova_realnist_z_yakoyu_treba_vchitis.html). – 2023. – 30.08).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Галина Янченко, народна депутатка, «Слуга народу»

Три причини не передавати підслідність від НАБУ до СБУ

Чому передача підслідності по корупційних злочинах від НАБУ до СБУ – це шлях в нікуди.

1. Ми взяли курс на інтеграцію з #НАТО. За стандартами НАТО, національні спецслужби мають фокусуватися в першу чергу на розвідці і контррозвідці. А розслідувань економічних та корупційних злочинів у підслідності спецслужб в принципі бути не повинно. Більше того, за останні 4 роки було докладено багато зусиль для ліквідації сумнозвісного «відділу К» з нашої спецслужби та очищення репутації СБУ.

2. Закріплення однакової підслідності за 2 і більше правоохоронними органами спричинить правову невизначеність. Простішими словами, буде незрозуміло, який з органів має розслідувати конкретну справу, а часто одну і ту ж справу зможуть паралельно розслідувати обидва органи. А між силовиками виникатимуть непорозуміння і конфлікти.

3. Ну і ключове. Наразі Україна ДУЖЕ залежна від допомоги наших міжнародних партнерів – і в плані військової допомоги, і щодо дофінансування бюджетного дефіциту

(орієнтовно \$5 млрд щомісяця). Тож пушити ідею, яку явно не зацінять наші західні партнери в часи, коли ми настільки залежні від їх підтримки, теж може бути сумнівним рішенням.

А тому, на мою думку, недавню ініціативу варто розглядати виключно у форматі посилення покарання за корупцію (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/yanchenko/64eee2c0d0bca/>). – 2023. – 30.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Овчиннікова, голова правління Міжнародного експертного клубу

Ініціатива Президента прирівняти корупцію до держзради – думка експертів

Президент України Володимир Зеленський виступив з ініціативою законодавчо прирівняти корупцію до державної зради на час воєнного стану. В інтерв'ю телеканалу 1+1 глава держави повідомив, що відповідний законопроект Верховна Рада отримає вже найближчого тижня.

Президент зазначив, що подібний інструмент проти корупціонерів не буде діяти на постійній основі, але на період війни він дуже доречний. З іншого боку, Володимир Зеленський не знає, чи підтримають цей проект законодавці і пообіцяв не тиснути на свою фракцію у Верховній Раді.

У свою чергу, як стверджує видання “Дзеркало тижня” з посиланням на свої джерела в Офісі президента та НАБУ, цей законопроект передбачатиме розслідування корупційних фактів як держзраду не Національним антикорупційним бюро, а Службою безпеки України.

«Спочатку ідея була такою: внести зміни до законодавства, згідно з яким усі корупційні кейси, які розслідуються у сфері національної безпеки та перевищують 24 мільйони гривень, мають розслідуватися Службою безпеки України. НАБУ пропонувалося залишити корупцію дрібніше за 24 мільйони», – розповіло ZN.UA в ОПУ.

Наразі, як стверджує видання, йдеться не про те, щоб відібрати у НАБУ право на проведення

великих антикорупційних розслідувань, а про надання і СБУ права на їх проведення також.

ElitExpert розпитав відомих юристів, щоб дізнатися, наскільки ця ініціатива Володимира Зеленського є можливою з юридичної точки зору, та які вона має плюси та мінуси.

Олександр Рябець, засновник та керуючий партнер юридичної компанії “Legal Partner”, Голова Громадської організації “Спілка юристів Одеської області” розказав про можливі наслідки цього рішення.

“Така ініціатива може бути зручною для оточення президента, тому що у такому випадку корупційні злочини будуть розслідувати ні відносно незалежні НАБУ та САП, як зараз, а Служба безпеки України. І це досить двоякій дзвіночок, адже за законом СБУ повністю підконтрольна президенту.

Суто ж юридично для втілення цього рішення мають бути відповідні зміни до Кримінального кодексу. Але, на мій погляд, це все ж таки більш популістична пропозиція, так як саме НАБУ і САП користуються найбільшою довірою у українському суспільстві, а також, що дуже важливо, мають значну підтримку на Заході.

Ще один момент – це схожість покарань. Як і при корупційних злочинах, так і державній зраді – є конфіскація майна; за держзраду передбачено досить великий строк покарання, за корупцію теж, але менший, ніж при держзраді. Тому, якщо влада вважає, що покарання для корупціонерів занадто маленьке, можна було б просто збільшити терміни покарання. Також незрозуміло, наскільки успішно правоохоронні органи будуть розслідувати факти саме великої корупції, про які зараз дуже часто пишуть журналісти”, – зазначив він.

У свою чергу, український політолог, юрист, та експерт з менеджменту в урядовому і неурядовому секторах Олексій Буряченко вважає, що на позицію президента вплинув запит українського суспільства на те, що під час війни боротьба з корупцією повинна бути пріоритетом.

“Чисельні корупційні кейси, як, наприклад ситуація з одеським воєнкомом Борисовим, підривають національну безпеку, і це абсолютно очевидно. Тому військово-політичне

керівництво не могло на це не реагувати, я розумію їх мотивацію. Але в цілому у ініціативи президента є ціла низка юридичних питань, які ще треба уточнювати.

Зі свого боку, якщо мова йде про злочини топ-правоохоронців, державних службовців, які під час війни наживаються на своєму службовому становищі – я підтримую такий крок, але, знов таки, потрібно чітко виписати критерії. Можливо – певну суму шкоди, завданої державі, а також іншої шкоди, яку неможливо виміряти в цифрах. Тому що наприклад, якщо в результаті корупційних дій зривається мобілізація, то це справді державна зрада.

Треба буде дуже юридично прискіпливо підійти до таких нормативних змін, але в цілому ця ідея може бути реалізована, і більш того – її підтримує українське суспільство. Можливо, до такого не звикли, але під час боротьби за нашу незалежність такі рішення можуть бути виправдані”, – підкреслив експерт (https://censor.net/ua/blogs/3440130/iniatsiayva_prezydenta_pryrivnyaty_koruptsiyu_do_derjzrady_dumka_ekspertiv). – 2023. – 28.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Василь Вовк, експерт з питань державної безпеки, генерал-майор юстиції

Чи можливо «прирівняти» НАБУ до СБУ?

Заява Президента України Володимира Зеленського щодо прирівняння корупції до державної зради на воєнний час наробила галасу не тільки в Україні, але й у наших західних партнерів.

Правозахисники та «прихильники» НАБУ почали шукати «зраду» у такій пропозиції. Їх зрозуміти можна, оскільки відсутність чітких юридичних формулювань завжди призводить до «накручувань» і «перекручувань» (відповідальні особи мали б підготувати даний кейс для Президента на основі права, а не політичної казуїстики).

Кажуть, нібито буде введено альтернативну підслідність, і корупційні злочини, підслідні НАБУ, будуть віднесені також до підслідності

СБУ, в основному щодо ТОП-корупції. А це, на їх думку, призведе до розмиття відповідальності і НАБУ, і СБУ, а також дозволить через Офіс Генерального прокурора (спори про підслідність вирішує прокуратура) передавати «необхідні» провадження до Служби безпеки, яку повністю контролює Офіс Президента України. А вже там вирішувати, де ставити кому в формулі – «стратити не можна помилувати».

Такі побоювання мають основу під собою, однак передбачаю що цього не станеться, оскільки:

1. В інтерв'ю Президента не прозвучало ні слова щодо змін до норми Кримінального процесуального кодексу про підслідність, а наголошується лише про посилення кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення.

2. Альтернативна підслідність для «ТОП-корупційних злочинів» об'єктивно призведе до постійних дискусій, спорів, сутичок, публічних скандалів, блокування роботи у трикутнику СБУ – НАБУ – ОГП (знаю з особистого досвіду).

3. Суди будуть переповнені заявами про зміну підслідності, або про відміну зміни підслідності (кому як).

4. Слідчі СБУ та їх колеги з оперативних підрозділів, які розслідують у нинішніх межах своєї компетенції і підслідності тисячі складних і багатоепізодних кримінальних проваджень, пов'язаних з війною (порушення законів та звичаїв війни, диверсія, терористичний акт, державна зрада тощо), фізично не зможуть забезпечити ефективно розслідування не менш складних «корупційних справ щодо багатомільйонних розкрадань державних активів та гуманітарної допомоги».

Висновок.

Відповідно до Кримінального кодексу України корупційними вважаються кримінальні правопорушення, передбачені двадцять одною статтею.

Не думаю, що такі корупційні кримінальні правопорушення, як «Неподання суб'єктом декларування декларації...», «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів...», «Порушення встановлених правил обігу

наркотичних засобів, психотропних речовин...», «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток...» та інші, які явно не тягнуть на ВІП-корупцію, – будуть цікаві з точки зору внесення змін.

Анонсовані Володимиром Зеленським зміни (за його визначенням – прирівняння корупції до державної зради) будуть передбачати у кількох статтях (щодо розкрадання, зловживання владою або службовим становищем, отримання неправомірної вигоди тощо) – додатковий пункт приблизно такого змісту:

«Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна».

Санкція чітка, без люфту – або 15 років тюрми, або довічне ув'язнення!

Хоча не впевнений, що лише посилення кримінальної відповідальності зупинить казнокрадів і хабарників.

Позитивний ефект у боротьбі зі значними корупційними злочинами, на моє глибоке переконання, мало б забезпечення принципу співрозмірності і невідворотності покарання. Не штраф у дві тисячі доларів за кількомільйонний хабар (це про Миколу), а хоча би 7-8 років реального позбавлення волі... З однозначною перспективою відсидіти в тюрмі від дзвінка до дзвінка... (https://censor.net/ua/blogs/3440148/chy_mojlyvo_pryrivnyaty_nabu_do_sbu). – 2023. – 29.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Наумович, правозахисник

Чиновники трохи наКРАІЛи?

Дуже уважно спостерігаю, як під час війни, коли увага суспільства прикута до бойових дій і допомозі ЗСУ, деякі негідники діють в інтересах російського бізнесу. Свідомо, або не свідомо(?)

Є такий державний орган – Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ). Що вони вже наКРАІЛи, Наумич? Розповім.

Найбільш гучним прикладом роботи на РФ є видача ліцензії на роботу в Україні російському букмекеру 1xBet. Компанія працювала в Україні протягом року, незважаючи на заборону на діяльність російських компаній в Україні. Суспільний резонанс навколо діяльності 1xBet змусив КРАІЛ призупинити роботу компанії. Однак, голова КРАІЛ відмовився коментувати видачу ліцензії 1xBet, що викликає закономірні підозри. Сам Борис Баум, перший заступник голови консультативно-експертної рада КРАІЛ, який по суті контролював весь гемблінговий ринок, – аферист з росії та учасник “лужніковської” ОПГ. Погугліть.

Ще приклад. КРАІЛ анонсувала на своєму телеграм-каналі, що на найближчому засіданні розгляне питання про анулювання ліцензій у сфері організації та проведення азартних ігор двох компаній: ТОВ «УКР ГЕЙМ ТЕХНОЛОДЖІ» та ТОВ «ВІКТОРІЯ-СОФТ». Причиною цього стало те, що до КРАІЛ надійшов лист СБУ про можливу причетність цих компаній до російського букмекера PIN-UP. Однак, на засіданні, яке відбулося 8 серпня, питання про анулювання ліцензій цих компаній не було розглянуто. Без палева, пацани)

Але з самого початку свого існування КРАІЛ зарекомендувала себе в якості корумпованого органу, який використовувався для заносу грошей від одних гравців ринку і розправи з неугодами компаніями. НАБУ вже затримувала два роки тому одного з членів КРАІЛ “на гарячому”. Ціна питання – 90 тисяч доларів. Як повідомляють в НАБУ, посадовець Євген Гетьман вимагав гроші за сприяння у

наданні дозволів та ліцензій у сфері грального бізнесу.

До чого я все це розповідаю? У березні цього року міністр цифрової трансформації Михайло Федоров запропонував ліквідувати КРАІЛ. Відповідний законопроект було зареєстровано в парламенті 1 травня. Однак досі нічого не зроблено. Це може свідчити про те, що існує потужна протидія цьому рішенню, зокрема з боку силових структур. Адже якщо б Федоров мав достатньо влади, він міг би швидко та ефективно виконати свою обіцянку, позбувшись людського чинника у видачі ліцензій гральному бізнесу, бо усі процеси були б оцифровані, автоматизовані.

Далі цитую Liga.net: “Міністерство цифрової трансформації сподівається, що Верховна Рада прискорить питання розгляду законопроекту №9256, який передбачає ліквідацію Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ). Про це Мінцифри повідомило у відповідь на запит LIGA.net. «Законопроект перебуває на розгляді у парламенті. Ми послідовно цифровізуємо державу, і КРАІЛ не є винятком. Зараз наші спільні зусилля зосереджені на впровадженні системи онлайн-моніторингу, онлайн-отримання ліцензій на діяльність та обладнання тощо. Сподіваємося, що після переходу КРАІЛ у «цифру» парламент прискорить розгляд законопроекту №9256», – йдеться у повідомленні.”

Цікаво все ж таки, хто гальмує цей законопроект? (https://censor.net/ua/blogs/3440298/chynovnyky_trohy_nakraily). – 2023. – 29.03).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 15 (257) 2023**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 30.08.2023
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,57.
Наклад 21 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net